

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
15.01. – КМР. 1851 «С» 2022.12.15. 09. ПЗ

Протас Анна Петрівна

2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 004.942:330.59

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету
інформаційних технологій
д.п.н., проф О.Г.Глазунова
«__»_____ 2023 р

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
економічної кібернетики
к.е.н., доц. В.В.Харченко
«__»_____ 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Моделювання та прогнозування рівня життя
населення України**

Спеціальність 051 – «Економіка»
Освітня програма «Економічна кібернетика»
Програма підготовки освітньо-професійна

Гарант освітньої програми:

_____ Н.В.Попрозман
підпис

Виконала:

_____ А.П.Протас
підпис

Керівник магістерської кваліфікаційної
роботи (вчений ступінь, звання)

_____ Н.А. Клименко
підпис

КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра економічної кібернетики

Завідувач кафедри
економічної кібернетики

Проф _____ Д.М.Жерліцин
підпис
“ ____ ” _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ
до виконання магістерської кваліфікаційної роботи
студентці Протас Анні Петрівні

Спеціальність 051	«Економіка»
Освітня програма	«Економічна кібернетика»
Програма підготовки	освітньо-професійна

1. Тема роботи: **«Моделювання та прогнозування рівня життя населення України»**

Затверджена наказом ректора від 15.12.2022 р. № 1851 «С»

2. Термін подання завершеної роботи на кафедру – 03.11.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) – Державна служба статистики України

4. Перелік графічного матеріалу : ____ таблиць, ____ рисунків

5. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що підлягають дослідженню в роботі):

а) Теоретичні та науково-методичні основи дослідження якості життя населення України

б) Основи оцінки рівня і якості життя населення регіонів України

в) Моделювання варіантів політики рівня життя

6. Дата отримання завдання – 15.12.2022р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

к.е.н., доц. _____ Н.А. Клименко

Завдання прийняв до виконання _____ А.П.Протас

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної бакалаврської роботи	Підпис, дата	
		Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.			виконано
2.			виконано
3.			виконано
4.			виконано
5.			виконано

Студентка _____ А.П. Протас

Науковий керівник випускної бакалаврської роботи –

К.е.н.доц. _____ Н.А. Клименко

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	9
1.1 Соціально-економічна сутність категорії “якість життя”	9
1.2 Доходи та рівень життя населення як ключові детермінанти якості життя	11
1.3. Методи побудови інтегральних показників рівня та якості життя населення	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2 ОСНОВИ ОЦІНКИ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	17
2.1 Стан і тенденції зміни рівня і якості життя населення України	17
2.2 Аналіз взаємозв’язку якості життя та проблем забезпечення основних соціальних стандартів	36
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	40
РОЗДІЛ 3 МОДЕЛЮВАННЯ ВАРІАНТІВ ПОЛІТИКИ РІВНЯ ЖИТТЯ	41
3.1 Модель розшарування суспільства (Модель Джині, крива Лоренца)	41
3.2 Динаміка коефіцієнту Джині в Україні	44
3.3 Диференціація заробітної плати населення України як показник добробуту населення	58
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Моделювання та прогнозування рівня життя населення України залишається актуальною та важливою темою для дослідження та аналізу в контексті розвитку країни та покращення якості життя її громадян.

Економічний прогрес будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається рівнем і якістю життя її населення. У "Програмі розвитку Організації Об'єднаних Націй" (ПРООН) вказується, що в процесі економічного розвитку будь-яка держава повинна надавати пріоритет в створенні умов для довгого, здорового життя людей. Дослідження рівня життя населення завжди було актуальним завданням, оскільки воно прямо впливає на основні цілі соціального розвитку цивілізації. Рівень життя населення відображає рівень їхніх потреб у матеріальних благах, побутових та культурних послугах, і аналіз цього показника допомагає визначити головні напрямки удосконалення соціально-економічної політики країни.

Теорія рівня та якості життя населення була предметом дослідження різними вченими, включаючи О. І. Амоша, Д. П. Богину, П. Т. Бубенка, М. І., В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, Е. М. Лібанову, С. Валентеє, А. Дауренбекова, В. Ф. Майєра, В. М. Жеребіна, Т. С. Клебанову, О. В. Кузнецову, В. О. Мандибуру, Н. М. Рімашевську, О. Ф. Новикову, О. Є. Сурикова та інших вчених.

Тому предмет даної роботи, науково-практичне завдання вивчення вдосконалення теорії та практики оцінки рівня життя та якості населення в різних регіонах країни, є актуальним. Корисність даного дослідження для української науки і практики полягає в тому, що воно розвиває наукові знання в цій галузі та забезпечує підвищення ефективності управлінських рішень щодо збільшення чисельності населення регіону та покращення якості життя країни.

Мета і задачі дослідження. Мета даної роботи - розібрати теоретичні основи та методичні рекомендації для комплексної оцінки рівня життя та якості населення України.

У зв'язку з цим у роботі пропонуються та вирішуються наступні завдання:

- уточнити та розмежувати сутність понять “рівень населення” та “якість життя людей”;
- вивчення методів встановлення комплексних показників рівня та якості життя населення;
- аналізувати стан і тенденції рівня життя та якості життя українського народу;
- аналізувати взаємозв'язок між якістю життя та питаннями забезпечення основних соціальних стандартів;
- розрахувати комплексну оцінку рівня життя та якості населення України.
- прогнозувати якість життя населення.

Об'єктом дослідження в роботі є процеси управління соціальним розвитком регіонів країни.

Предметом дослідження є оцінка рівня і якості життя населення регіонів країни за допомогою економіко-математичних методів і моделей.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою даної роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузях основ макроекономіки (Валовий Внутрішній Прибуток, промислове виробництво), суспільства (чисельності населення, доходів і витрат населення, зайнятості та безробіття) та навколишнього середовища. Індикатори (рівень забруднення навколишнього середовища, запаси природних ресурсів), економіко-математичні моделі та прогнози, особливо методи статистичного аналізу тощо. Інформаційну базу дослідження складають попередні та підсумкові статистичні дані, матеріали державної служби статистики України, матеріали журналів, науково-практичних конференцій, нормативні та довідкові матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі створено теоретичні основи для якісної оцінки рівня життя населення за допомогою комплексу економіко-математичних моделей на основі теорії розпізнавання образів, що дає змогу розділити регіони країни на кластери та запропонувати правило формування кластерів.

Практичне значення отриманих результатів. Наукове значення розроблених нових наукових положень і методичних рекомендацій полягає в тому, що вони дозволяють вирішити науково-практичне завдання розробки теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо визначення загальної оцінки рівня чисельності населення та якості життя населення в різних регіонах країни.

Практичне значення розроблених у роботі наукових положень полягає в тому, що вони знайшли відображення в конкретних методиках і рекомендаціях щодо вдосконалення методів оцінки рівня та якості життя населення різних регіонів країни.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

1.1 Соціально-економічна сутність категорії “якість життя”

Термін “якість життя” з’явився, коли з’ясувалося, що категорія “рівень життя” не відображає загального добробуту населення. Спочатку якість життя в основному була пов’язана з проблемами захисту навколишнього середовища, здоров’я та оновлення міст. Згодом люди почали розглядати це питання з точки зору забезпечення життєдіяльності суспільства. Відомий американський економіст Дж. Гелбрейт вперше дослідив поняття “якість життя” і визначив його як сукупність переваг, які можуть бути надані споживачам [10]. Німецький вчений І. Штеффен розумів управління економікою як “якість життя” для забезпечення інтересів більшості людей [14]. Французький економіст Дж. Гарден запропонував конкретні компоненти “якості життя”, тобто рівень матеріального достатку, зайнятості, житла та умов праці, транспорту та покращення навколишнього середовища, достатніх для задоволення всіх. Дж. Гарден не обмежується лише матеріальними чинниками, він вважає, що категорія “якість життя” має також враховувати духовний стан нації та відображати її підйом і падіння [8].

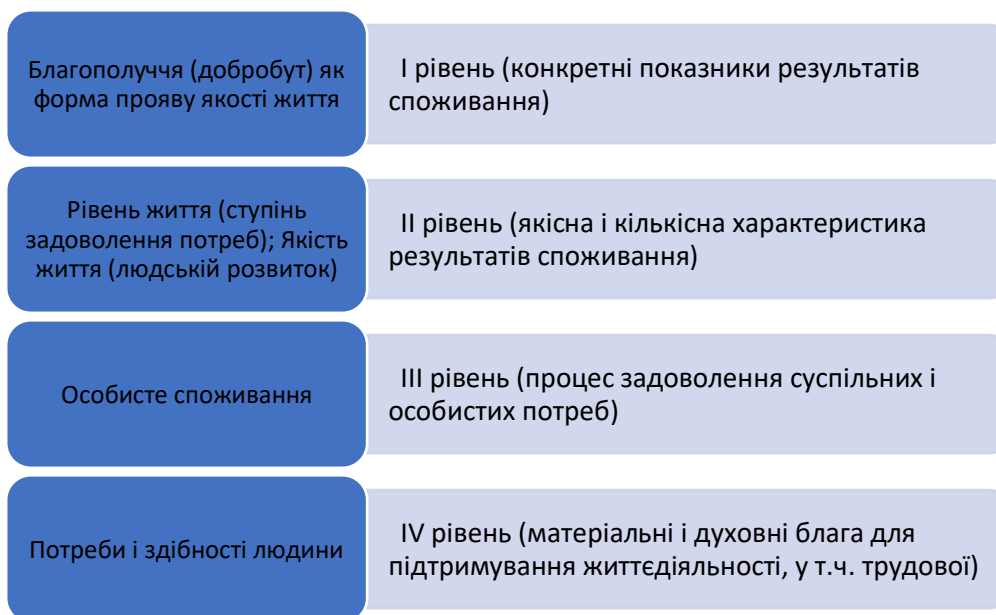
Існуючі пояснення та визначення поняття “якість життя” не точні, і хоча зарубіжні дослідники дуже цікавляться цим питанням, воно все ще залишається дискусійним. Деякі автори вважають за необхідне доповнити поняття “виробництво” і “товароспоживання” соціальними цілями, менш комерційними і більш орієнтованими на особистість людини. Основними цілями є зниження інтенсивності темпу життя, зниження рівня стресу, умови та покращення екологічного середовища. Інші стверджують, що сама концепція якості життя не стосується суспільства в цілому, а лише невеликого сегмента, який виходить за межі початкової споживчої бази.

У науковій літературі, термін "якість життя" розглядається з трьох різних позицій:

1. Поняття "рівень життя" і "якість життя" взаємопов'язані та часто використовуються як синоніми. Рівень життя визначається матеріальними благами, споживанням та задоволенням раціональних потреб. Це поняття може також включати умови життя, працю, дозвілля, освіту, здоров'я і інші аспекти. У цьому контексті часто вживається термін "якість життя".
2. Якість життя визначається задоволеністю населення своїм життям, враховуючи різні потреби та інтереси. Це поняття охоплює економічні показники, умови праці та відпочинку, житлові умови, соціальну забезпеченість, правопорядок, природне середовище, вільний час та суб'єктивні відчуття спокою і комфорту.
3. В деяких випадках, термін "якість життя" розглядається вузько, як суб'єктивна оцінка ступеня задоволення матеріальними і духовними потребами людей, включаючи дохід, харчування, здоров'я, роботу та інші аспекти.

В узагальненому вигляді формалізовану категорію - рівня і якості життя можна уявити у вигляді такої схеми, яка відображає співвідношення між різними формами і ступенями добробуту людей і критеріями їх оцінки. (рис. 1):

Рис. 1 - взаємозв'язок категорій, що визначають сутність і форми прояву рівня і

якості життя населення [50]

Отже, рівень життя населення є складною і комплексною соціально-економічною категорією, яка відображає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людей. Соціально-економічні умови, що є наслідком трансформації парадигми управління економікою, і процес трансформації в соціальній сфері є пріоритетними чинниками зміни рівня життя людей.

1.2 Доходи та рівень життя населення як ключові детермінанти якості життя

Ринкова економіка потребує теоретичного переосмислення процесів, що відбуваються у сфері розподільчих відносин. Це, насамперед, відноситься до реконструкції методів застосування в рамках економічної теорії, визначення поняття та змісту доходів населення, диференціації доходів населення та результуючої стратифікації населення та відстеження тенденцій зміни. У контексті достатньої національної політики доходів, розглядаючи питання формування доходів і зростання рівня життя жителів, варто звернути увагу на співвідношення понять “дохід”, “багатство” та “рівень життя”. На наш погляд,

поняття “багатство” є ширшим. Дохід складається із запасу грошей, товарів і послуг, доступних на даний момент членам суспільства, і не завжди пов’язаний зі споживанням.

Дохід є основою для формування багатства і визначається протягом певного періоду часу (як правило, року). Зростання доходів і зростання багатства не завжди йдуть в одному напрямку. Але в цілому доходи і достаток жителів є основою задоволення матеріальних і духовних потреб людей і є найважливішими чинниками зростання суспільного добробуту.

Під доходом резидента розуміється сума грошових і натуральних доходів, отриманих окремими особами або сім’ями (домогосподарствами) з різних джерел протягом певного періоду часу і використаних для споживання, накопичення та різноманітних зборів і податків.

Ю. П. Коггін вважає, що “основним показником матеріального рівня життя людей є сукупний дохід, який включає різні види грошових доходів, а також доходи, отримані від особистих підсобних господарств і використовуються для особистого (домогосподарства) споживання”. Різні види доходів не включені. Включення до його складу безоплатних послуг, що надаються комерційними структурами та державою, звужує рамки дослідження через їх важливу роль у відтворенні доходів населення з низькими доходами [12]. Тому ми вважаємо, що визначальними факторами формування доходів є особистісні якості та результати праці працівників, результати діяльності підприємств, організацій та установ, де працюють працівники, рівень розвитку всієї економіки.

Дохід населення також залежить від обсягу новоствореної вартості як джерела її формування, рівня продуктивності праці, національної податкової та соціальної політики тощо [11]. Доходи населення як економічна категорія представляють собою відносини, що виникають між сукупністю суб’єктів господарювання та державою, з одного боку, між сім’ями та окремими особами, а з іншого, щодо часткового розподілу, розподілу та перерозподілу новоствореної вартості.

Рівень життя - складне й багатоаспектне поняття, яке об'єднує широкий спектр соціально-економічних зв'язків, пов'язаних із життєвим статусом індивіда та умовами життя в суспільстві. Життєвий рівень населення здавна є однією з головних соціально-економічних категорій, він не лише відображає матеріальний добробут людини, а й визначає загальні результати розвитку національної економіки за певний період часу [13]. Ця категорія не нова і давно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковими колами. Характер рівня життя населення визначається відповідно до завдання самого дослідження, що значною мірою впливає на відмінності в його інтерпретації та методах вимірювання. Рівень життя є динамічною категорією, яка залежить від конкретних умов певного суспільного розвитку. На кожному етапі розвитку економічної думки досліджувалися різні аспекти.

Моніторинг рівня доходів і цін на споживчі товари та послуги, що відображається на якості життя населення, є важливим також для моніторингу соціально-трудої сфери, що є обґрунтуванням визначення рівня доходів населення, частки заробітної плати в ньому. як засіб підвищення добробуту громадян та ефективного стимулювання праці первинними джерелами [14]. Соціальні дослідження особливо важливі для моніторингу доходів і рівня життя населення.

Тому моніторинг доходів і рівня життя населення має включати систематичне вивчення рівня життя та його динаміки та відмінностей між основними соціально-професійними та соціально-демографічними групами, а також різними регіонами України. Основні висновки та рекомендації цього напряму моніторингу мають допомогти владі отримати більш об'єктивне уявлення про реальні результати внутрішньої соціально-економічної політики.

1.3. Методи побудови інтегральних показників рівня та якості життя населення

Зміни в соціально-економічному та суспільно-політичному житті України, зумовлені процесом національної трансформації, призвели до кількісних та якісних змін у визначенні соціально-економічної сутності категорії “якість життя”. Оскільки наша країна йде на шлях євроінтеграції, необхідно вивчати рівень життя людей через призму міжнародних стандартів і норм у цій сфері, що є необхідною і достатньою передумовою для перегляду традиційних уявлень про якість життя та стандарти, також високоякісні нові теоретичні та методологічні підходи, що стосуються виживання та розвитку галузі [15].

На рівень життя населення впливає велика кількість факторів, що визначають кількісні та якісні параметри досліджуваного явища, а саме: історія, економіка, соціально-політичний, соціально-правовий, природний клімат, знання та культура.

Експерти Національного інституту стратегічних досліджень України виділили три групи факторів, які найбільше впливають на людський розвиток і рівень життя: економічні (39%), соціальні (44%) і політичні (17. %) [2]. Кожна розглянута система показників містить велику кількість показників, які використовуються для оцінки рівня життя населення та характеристики його різних сторін.

Проте сучасні системи індикаторів не можуть забезпечити цілісну оцінку і непридатні для міжрегіональних і міжнародних порівнянь, оскільки, як зазначалося вище, вони містять велику кількість індикаторів, а методи розрахунку окремих індикаторів часто відрізняються в різних системах [16]. Тому сьогодні все більшого значення набуває питання встановлення єдиного комплексного показника рівня життя населення, застосування якого дозволяє чітко описати рівень і динаміку міжнародного та регіонального суспільного розвитку.

Для розрахунку інтегрального показника застосуємо методику М.З.Згуровського [4, с.17]. Усі дані, індикатори та показники вимірюються різними фізичними величинами, мають різну інтерпретацію та коливаються в

різних діапазонах. Тому вони нормуються таким чином, щоб їх значення лежали в діапазоні від 0 до 1, де гіршому значенню показника відповідає значення, близьке до 0, а найкращому значенню, близькому до 1. При формуванні параметрів використовуються такі види інформації: соціологічні та статистичні дані. Позитивність приватного коефіцієнта, що характеризує якість життя населення, має вирішальне значення при розрахунку загального індексу. Комплексний індекс якості життя населення розраховується як середнє арифметичне набору найбільш значущих показників [18]. Для оцінки рівня та якості життя використовуються кількісні, якісні та зведені показники. Найбільш наочними є кількісні показники. Перший - національний дохід на душу населення. Рівні споживання, рівні зайнятості тощо різних матеріальних благ і послуг за категоріями продуктів. Якісні показники якості життя визначають умови праці, побуту та відпочинку людини.

Загальні показники якості життя описують сукупність його часткових характеристик і критеріїв, як кількісних, так і якісних. Вони можуть бути представлені у вигляді різних комбінацій звітних статистичних показників, відповідних експертних оцінок тощо [4].

З урахуванням ціннісних настанов існуючі концептуальні підходи до оцінювання якості життя можна розділити на два основних напрями:

□ об'єктивний підхід дає змогу визначати якість соціального і фізичного (штучного і природного) навколишнього середовища, в якому люди намагаються реалізувати свої потреби;

□ суб'єктивний підхід зосередився на розгляді ціннісних установок. Елементами структури якості життя є самопочуття, задоволеність життям, щастя (чи комбінація цих елементів).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Питання якості життя є першочерговими у вирішенні соціально-економічних проблем будь-якого рівня. На основі концепції якості життя були сформульовані головні соціально-економічні цілі розвитку країни - забезпечення належного рівня та якості життя людей та загальний розвиток особистості. Люди розглядаються як споживачі благ і послуг, створених державою, а якість життя - як показник забезпеченості інфраструктурними послугами та міра задоволення духовних, інтелектуальних та естетичних потреб. На якість життя людей впливає державна політика та регулювання економічних процесів.

Державне регулювання економіки вимагає високого професіоналізму. Роки реформ показали, що ефективне регулювання є особливо важливим у періоди переходу до ринку, оскільки держава є основною причиною змін у способі функціонування економіки. Рішення на мікрорівні залежать від рішень уряду. Основні завдання держави - зберегти “золоту середину” у сфері впливу ринкової економіки, дати можливість розвиватися малому бізнесу, скасувати підвищені податки з малозабезпечених громадян.

Загалом роль держави в економіці важко переоцінити. Вона створює умови для економічної діяльності, забезпечує соціальний захист малозабезпечених верств населення, сприяє розвитку ринкових відносин, відіграє позитивну роль в оцінці якості життя людей.

РОЗДІЛ 2 ОСНОВИ ОЦІНКИ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1 Стан і тенденції зміни рівня і якості життя населення України

Було проведено більш детальний аналіз рівня життя та якості населення України, використовуючи статистичну інформацію, надану українською владою, а також результати вибірових досліджень Національного бюро статистики України. На основі офіційної статистичної інформації було використані статистичні дані “Соціальні показники рівня життя населення” [20], результати вибірових досліджень Держради України [19; 111], а також інші альтернативні варіанти розрахунку. У статистиці [21] рівень життя та якість життя населення країни аналізується за такими складовими:

- макроекономічні показники;
- демографічна ситуація;
- охорона здоров'я і безпека;
- освіта;
- зайнятість населення;
- показники матеріальної забезпеченості населення;
- рівень і структура особистого споживання;
- житлові умови населення;
- показники пенсійного забезпечення населення;
- показники соціальної напруженості.

Проаналізуємо рівень і якість життя населення України із деяких вищеперелічених основних компонентів.

Було розглянуто демографічні тенденції з 2002 по 2022 рік. Протягом практично всього періоду незалежності України спостерігається зменшення кількості населення, перш за все через перевищення смертності над народжуваністю. Треба враховувати, що останній перепис населення відбувся у

2002 році, і з тих пір Україна втратила частину своєї території через пряму агресію Росії. Все це призводить до того, що навіть до війни, чисельність і склад населення України є об'єктом обговорення.

Якщо спиратись на офіційну статистику, то протягом всього періоду після перепису населення кількість постійного населення поступово зменшувалася. Наприклад, на початку 2014 року, до втрати територій через агресію Росії, вона становила 45 245,9 тисяч осіб [1]. Після анексії Криму та частини Донецької та Луганської областей відбулося різке зменшення чисельності постійного населення, яке на початок 2015 року становило 42 759,7 тисяч осіб.. Наглядно можна побачити на рисунку 2.1.

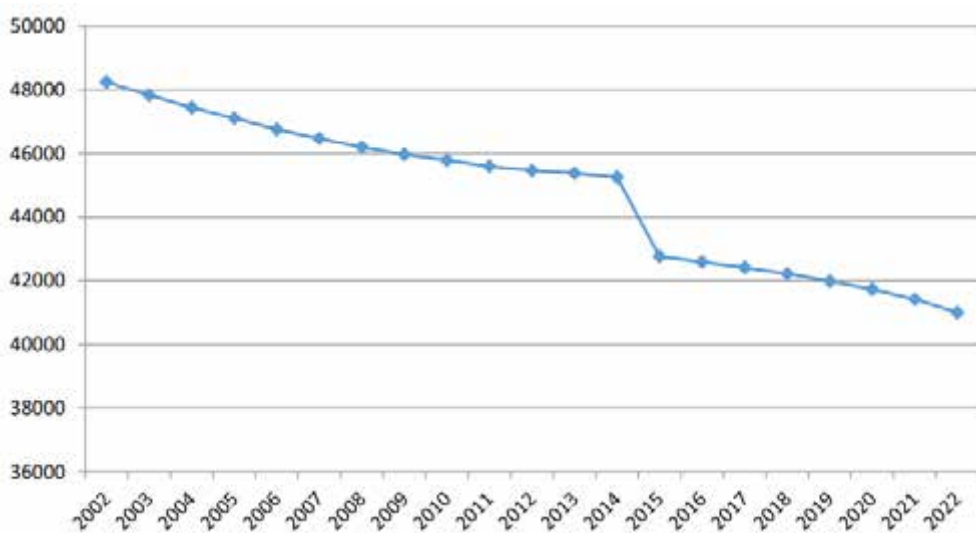

Рис. 2.1 Динаміка чисельності постійного населення України у 2002-2022 рр., тис. осіб.

Джерело: Побудовано автором за даними Державної служби статистики

Після чого відновилася тенденція до повільного зменшення населення, і на початок 2022 року кількість населення України, за офіційними джерелами, складала 40 997,7 тисяч осіб. Згідно з результатами перепису 2002 року, кількість жінок значно перевищувала кількість чоловіків (25 924,6 тисяч осіб порівняно з 22 316,3 тисячами осіб), що означає, що на 1000 чоловіків припадало 1162 жінки (див. рисунок 2.2). Слід відзначити, що кількість чоловіків і жінок зменшувалася

приблизно з однаковою швидкістю. Максимальне навантаження чоловіків жінками було зафіксовано в 2009 році - 1170 осіб, а мінімальне на початку 2020 та 2022 років - 1157 осіб. Таким чином, в період з 2002 по 2009 роки кількість жіночого населення скорочувалася меншою швидкістю.

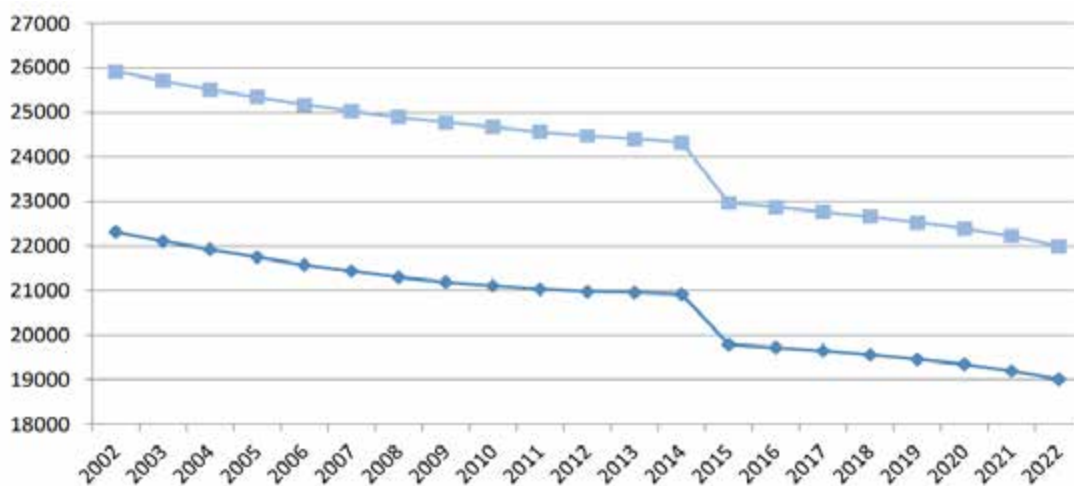

Рис. 2.2. Динаміка чисельності постійного населення України у 2002-2022 рр., тис. осіб

Джерело: Побудовано автором за даними Державної служби статистики

Потім ця тенденція була змінена, і тепер кількість чоловіків зменшується повільніше. До кінця періоду дослідження було майже 22 мільйони жінок (219 907 000) і трохи більше 19 мільйонів чоловіків (190 070 000).

З початку 2023 року положення факторів, що впливають на демографічну ситуацію, докорінно змінилося: на перший план вийшов механічний рух населення. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, понад 6,9 мільйонів українців виїхали до інших країн з початку російського вторгнення [5]. Пізніше, за прогнозами, їх кількість може досягти 8,3 млн. Варто зазначити, що структура вимушеної міграції суттєво відрізняється від звичайного міграційного процесу. По-перше, більшість - займають жінки.

Тепер проаналізуємо динаміку рівня безробіття в Україні (за методологією МОП) (рис. 2.3)

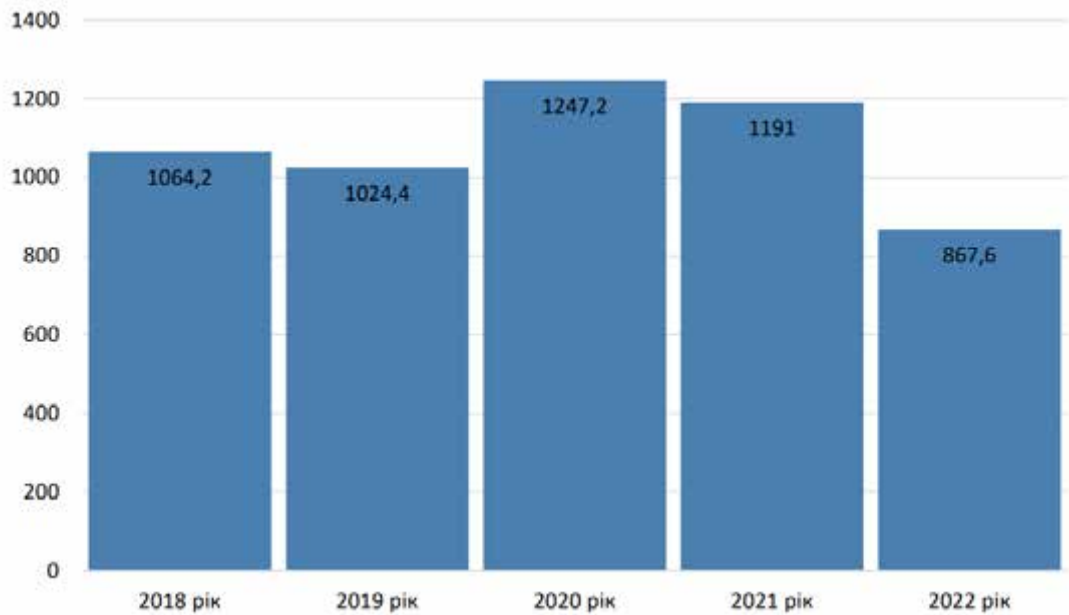

Рис. 2.3. Чисельність безробітних 2018-2022рр, тис. осіб

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби зайнятості

На початку червня 2022 року, в середньому по Україні, на кожне вільне робоче місце претендувало 12 безробітних, що в порівнянні з 1 червня 2021 року (5 осіб) свідчить про значний зріст безробіття. Останні дані від Державної служби статистики України відносяться до кінця 2021 року, коли офіційно безробітним були 10,3% працездатного населення віком від 15 до 70 років (1,7 мільйона осіб). Згідно з опитуванням групи рейтинг [13], в результаті воєнних дій середнього рівня по країні залишилося без роботи 53% працездатного населення, а на сході України цей показник сягає 74%.

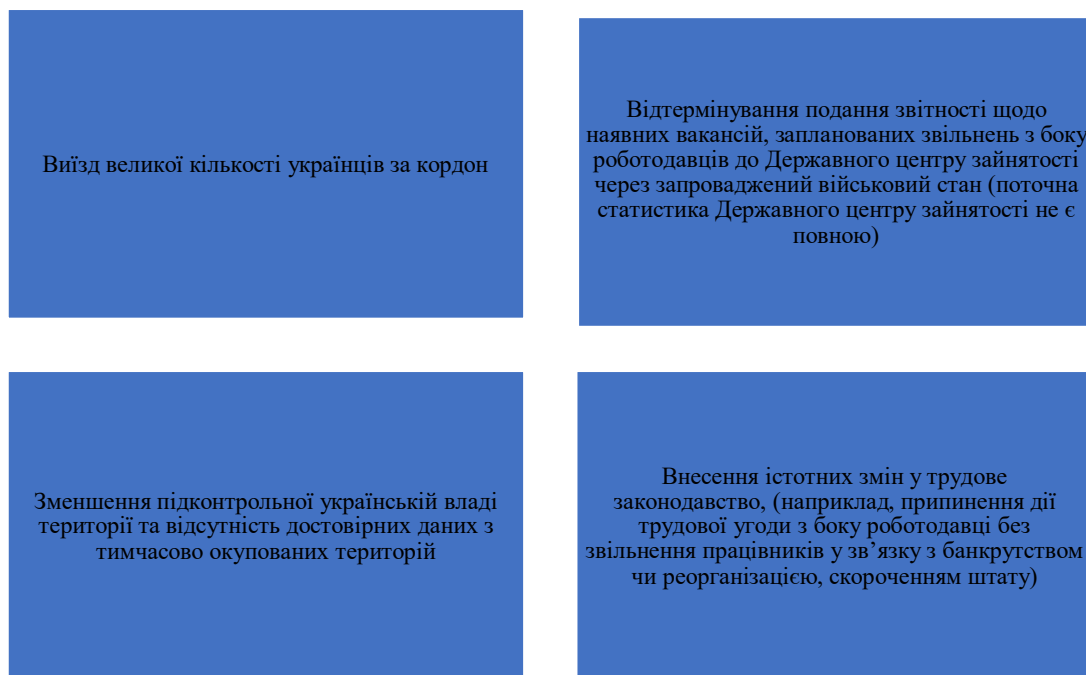
За даними Державної служби зайнятості станом на кінець 2022 року кількість зареєстрованих безробітних виявилася менше в порівнянні з попереднім роком. Протягом 2022 року кількість зареєстрованих безробітних склала майже 868 тисяч осіб, що на 27% менше, ніж у відповідному періоді 2021 року. Одержували допомогу через безробіття майже 245 тисяч осіб, що на 29% менше, ніж у 2021 році [6]. Варто відзначити, що статистика не враховує тих, хто вимушено припинив підприємницьку діяльність, а також найманих працівників, яких формально не звільнили, а лише відправили у неоплачувану відпустку.

У початку 2022 року послугами Державної служби зайнятості скористалися 559,9 тисяч осіб, з яких 495 тисяч були зареєстрованими безробітними, що на 34% менше, ніж у відповідний період попереднього року. А в січні 2023 року послугами служби зайнятості скористалися лише 252 тисячі осіб, з них 214 тисячі були зареєстрованими безробітними [7]. Допомогу отримували 110,9 тисяч осіб. За підтримкою центрів зайнятості в січні 2023 року було працевлаштовано 13,3 тисяч осіб, з них 9,8 тисяч були зареєстрованими безробітними. Середня тривалість пошуку роботи скоротилася з 112 днів до 91 дня. Цей показник зменшився в усіх регіонах, але найбільше в Закарпатській, Волинській, Луганській, Львівській, Дніпропетровській та Чернівецькій областях.

За видами економічної діяльності, у січні 2023 року найбільше безробітних було працевлаштовано в таких галузях: сфері торгівлі (20%), переробній промисловості (18%), державному управлінні та обороні (9%), освіті (8%), сільському господарстві (8%), охороні здоров'я та соціальній допомозі (8%). Станом на 1 лютого 2023 року статус безробітного мали 166,0 тисяч осіб, при цьому чоловіки становили 50,0 тисяч осіб (30%), а жінки - 116,0 тисяч осіб (70%). За віковими групами: 23% зареєстрованих безробітних були віком до 35 років; 29% - віком від 35 до 44 років; 29% - віком від 45 до 55 років; 19% - старше 55 років. За рівнем освіти: 45% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 36% - професійно-технічну, 19% - загальну середню освіту [1].

До основних причин зменшення кількості зареєстрованих безробітних слід віднести (рис. 2.4):

Рисунок 2.4 - Причини зменшення кількості зареєстрованих безробітних
Загалом можна сказати, що хоча економічна активність відновилася і

компанії поступово відновили роботу, багато компаній ще не відновили діяльність, що вплинуло на ринок праці [8]. Сьогодні маємо дві тенденції: бізнес, який повертається до роботи, проводить релокацію на захід. Там компанії відкривають нові вакансії.

Для подальшого аналізу рівня якості життя проаналізуємо динаміку індексу інфляції та реальної заробітної плати. Забезпечення та постійне підвищення рівня життя людей є одним із головних стратегічних завдань усіх країн у сучасних умовах. Це пояснюється тим, що все ще існують відмінності в рівні та якості життя в різних країнах світу, що відображається на доході на душу населення та розмірі заробітної плати, пенсій та соціальних виплат [9].

Для України протягом багатьох років подолання бідності та підвищення рівня та якості життя людей були одними з найважливіших завдань, але принципових результатів у вирішенні цієї проблеми ще не досягнуто. Значна частина населення живе за межею бідності, а їхній місячний дохід є вкрай низьким, навіть недостатнім для задоволення основних потреб, що в поєднанні зі збільшенням диференціації доходів населення спричинило високу соціальну напругу.

Незважаючи на певний позитивний прогрес у скороченні частки людей, які живуть у бідності, економіка країни сильно постраждала від початку чергової економічної кризи, спочатку пандемії, а потім війни [10]. Це також впливає на доходи населення: із зростанням інфляції реальні доходи падають, а допомоги та пенсії лише індексуються, хоча купівельна спроможність гривні падає ще більше, що призводить до подальшого зростання бідності.

Питаннями забезпечення гідного рівня життя людей, підвищення якості та рівня життя працюють багато вчених в Україні та за кордоном [22]. Тому у своїй книзі Лібанова аналізує соціально-демографічні показники України та на основі аналізу пропонує своєчасні шляхи подолання проблеми бідності. Ш. Рябека розглянув розвиток формування та зміни класифікаційних апаратів відповідно до потреб часу, оцінюючи соціально-демографічні показники.

Крім того, такі відомі вчені, як В. Геєць, В. Мандибура, Л. Шевченко та інші, провели плідні дослідження категорій рівня та якості життя. Одним із найважливіших показників рівня життя в країні є місячна мінімальна заробітна плата.

Проаналізуємо динаміку цього показника в Україні, останні п'ять років. У таблиці 2.2 наведено розмір мінімальної місячної заробітної плати (МЗП) в Україні з 1 січня 2017 року по теперішній час.

Таблиця 2.2 - Динаміка зміни розміру мінімальної місячної заробітної плати в Україні

Період часу зміни розміру ММЗП	Розмір ММЗП	ЗМІНА ММЗП, грн	Темп приросту ММЗП, %
з 01.10.2022	6700	+200	+3.08%
01.01.2022 - 30.09.2022	6500	+0	+0.00%

Період часу зміни розміру ММЗП	Розмір ММЗП	ЗМІНА ММЗП, грн	Темп приросту ММЗП, %
з 01.12.2021 - 31.12.2021	6500	+500	+8.33%
з 01.01.2021 - 30.11.2021	6000	+1000	+20.00%
з 01.09.2020 - 31.12.2020	5000	+277	+5.86%
з 01.01.2020 - 31.08.2020	4723	+550	+13.18%
01.01.2019 - 31.12.2019	4173	+450	+12.09%
01.01.2018 - 31.12.2018	3723	+523	+16.34%
01.01.2017 - 31.12.2017	3200	-	-

При цьому останнє підвищення мінімальної заробітної плати сталося вже в часи війни, що є дуже показовим результатом відношення влади до підвищення рівня життя українців [23]. Як видно з таблиці, за п'ять років розмір мінімальної місячної заробітної плати збільшився більш ніж вдвічі. Але якщо подивитися її збільшення у відсотковому вираженні, то це дійсно лише “індексування” заробітної плати, а не підвищення.

В розвинутих європейських країнах найвищі значення зафіксовані в Нідерландах, Великій Британії та Німеччині (більше 1870 доларів). Мінімальна заробітна плата в Словенії перевищує 1000 доларів США, тоді як в решті країн вона коливається від 367 до 656 доларів США, а найнижче значення спостерігається в Болгарії. Україна зараз є кандидатом у члени Європейського

союзу, тому, якщо розглядати показник ММЗП у доларах, то він складає близько 180 [24]. Це занадто мало для забезпечення гідного рівня життя населення в нашій країні.

Розглянемо рівень середньої заробітної плати по регіонах України. Розмір середньої заробітної плати на січень 2023 року по регіонах України наведено в таблиці 2.3 [2].

Таблиця 2.3 - Розмір середньої заробітної плати по регіонах України на січень 2023 р.

Регіон	Розмір середньої заробітної плати, грн.	Регіон	Розмір середньої заробітної плати, грн.
Україна	14577	Миколаївська	14382
Вінницька	12555	Одеська	12960
Волинська	11735	Полтавська	13412
Дніпропетровськ	14479	Рівненська	13358
а			
Донецька	15480	Сумська	12119
Житомирська	12123	а	Тернопільськ
Закарпатська	12115		11455
Запорізька	14510	Харківська	12510
Івано-Франківська	11827	Херсонська	11778
Київська	15152	Хмельницька	12352
Кіровоградська	11658	Черкаська	12311
Луганська	12266	Чернівецька	11326
Львівська	12936	Чернігівська	11853
		м.Київ	21347

Як видно з таблиці 2.3, розмір середньої заробітної плати перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої в Україні з 1 жовтня цього року, майже вдвічі перевищує мінімальну заробітну плату (Чернівецька область, 11326: 6700), максимальне значення становить більше ніж утричі (Київ, 21347:

6700). Такий показник дає змогу більш оптимістично враховувати показники заробітної плати при розрахунку рівня життя в Україні [25].

Отже, на основі аналізу можна зробити висновок, що розмір мінімальної заробітної плати в Україні значно нижчий за аналогічні показники в розвинутих країнах, але відносне значення середньої заробітної плати та мінімальної заробітної плати є порівнянним з показниками нижчих. рівня країн ЄС. Оскільки розмір заробітної плати, особливо її відносна величина, входить до показників загального рівня населення, можна сподіватися, що вітчизняні показники покращаться у світових рейтингах, формуючи таким чином самоекономічні можливості людей [26]. Забезпечення належного та комфортного житла, освіти та охорони здоров'я для себе та навколишнього середовища створює високу ступінь зручності життя в цій країні.

Сьогодні у споживанні людьми товарів і послуг відбулися значні зміни. Чим більший масштаб і чим триваліша війна, тим глибші та ґрунтовніші зміни відбуватимуться у сфері споживання [27]. Здатність людей купувати різноманітні товари та послуги в основному залежить від рівня заробітної плати - основної складової доходу працюючого населення та бази для податкових відрахувань до бюджетів, пенсійного та соціального захисту всіх рівнів.

Переваги зображені на рисунку 2.5. Негативні наслідки війни були очевидними на початку 2014 року, коли криві реальної заробітної плати та інфляції різко розійшлися в різні боки. Згодом ситуацію вдалося вирівняти, але з початком повномасштабного вторгнення там відбулося безпрецедентне зниження реальної заробітної плати та стрімке зростання індексу цін [28]. Очікується, що до кінця 2023 року фактичний рівень інфляції може становити 30-32% (раніше 124,8%).

Рис. 2.5. Динаміка індексів інфляції та реальної зарплати
Джерело: побудовано автором за даними [32, 33].

Далі проаналізуємо вартість продовольчих товарів (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 - Вартість продовольчих товарів за 2022 рік.

Категорії	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	За рік (попередні дані)
Продовольчі товари	102,5	102,4	106,2	104,2	102,7	103,2	100,8	100,7	101,9	104,2	132,7
Одяг і взуття	94,3	95,8	113,0	100,5	99,8	98,6	96,5	98,0	109,8	101,9	106,8
Житло, комунальні послуги	100,7	100,2	100,5	100,6	100,4	100,6	100,5	100,8	100,9	100,3	105,6
Побутова техніка і предмети	99,7	100,7	102,9	104,0	101,8	102,5	102,2	105,0	102,8	101,5	125,5
Охорона здоров'я	100,5	101,2	105,6	103,2	99,1	100,5	100,5	102,9	101,8	101,2	117,6
Транспорт	101,3	103,7	104,2	102,1	110,2	111,2	99,7	100,8	100,4	100,8	139,3
Зв'язок	101,1	100,3	100,8	101,8	101,0	100,9	102,1	102,2	100,3	100,0	111,0
Освіта	101,6	100,2	100,0	100,1	100,0	100,1	100,1	100,2	107,1	100,2	109,8
Всі товари та послуги	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	124,8

Джерело: побудовано автором за даними [34].

На жовтень 2022 року відомо, що ціни на продовольчі товари зросли на 32,7%, вартість одягу та взуття підвищилася на 6,8%, ціни на житло та комунальні послуги збільшилися на 5,6%, а вартість побутової техніки та предметів домашнього вжитку збільшилася на 25,5% [29]. Щодо послуг,

пов'язаних із охороною здоров'я, вони зростуть на 17,6%, транспортні послуги подорожчають на 39,3%, освітні послуги подорожчають на 9,8%, а послуги зв'язку подорожчають на 11%. У той же період реальні заробітні плати зменшилися на 17,7%.

Наступним показником, який слід розглянути, є показник у галузі охорони здоров'я. Доступна медицина залишається необхідною умовою для забезпечення особистісного, суспільного та економічного розвитку в сучасному світі. Протягом багатьох років основною перевагою системи охорони здоров'я в Україні було надання послуг безкоштовно, з метою забезпечення всіх верств населення, особливо найбільш вразливих, безперешкодним доступом до медичних послуг [30]. Враховуючи потреби населення у сфері охорони здоров'я, видатки держави до початку першої хвилі коронавірусної пандемії в 2020 році становили 2-4% від загального бюджету країни, але пандемія призвела до збільшення цих видатків в 2,7 рази (до майже 10%) (рис. 2.6).

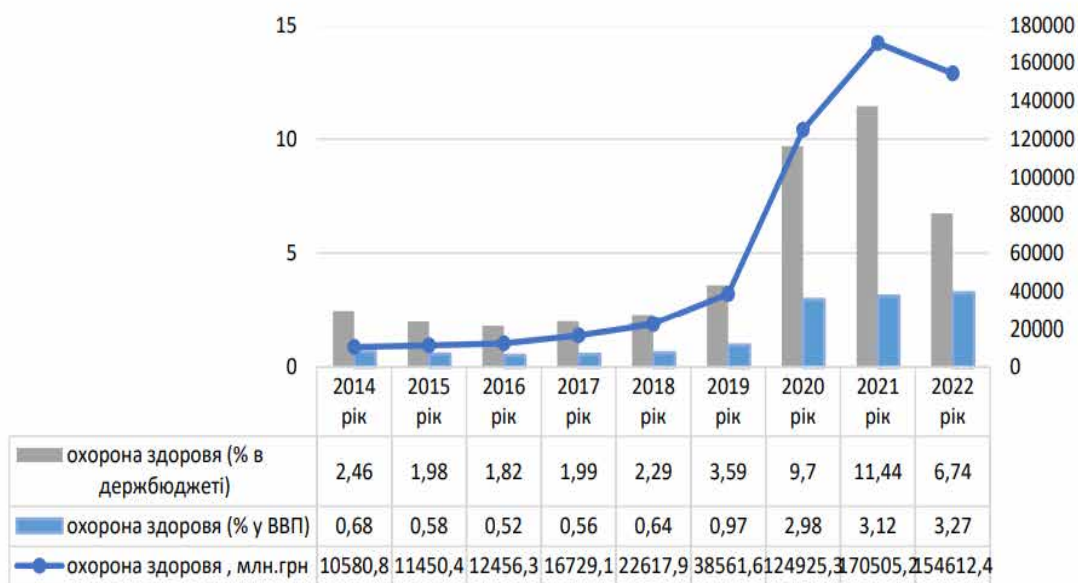

Рис. 2.6. Частка витрат на охорону здоров'я у структурі видатків державного бюджету та у ВВП, Україна; 2014-2022 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

На жаль, через обмежений доступ до державних ресурсів, фінансування системи охорони здоров'я в Україні зосереджувалося на витратах на утримання

медичного персоналу (у 2016 році становило 64,4%) та виплаті комунальних послуг у закладах охорони здоров'я (10,4%). У той час як тільки 23,5% коштів спрямовувалися на безпосереднє надання медичних послуг та виробництво медичних послуг [43]. Більшість коштів також не витрачалася на закупівлю медичних засобів, обладнання та модернізацію інфраструктури [31].

Починаючи з початку 2000-х років, частка приватного фінансування в галузі охорони здоров'я спочатку зменшувалася до 2007 року, але в подальших роках почала зростати і досягла піку у 2022 році, складаючи 54,5%, що було майже на 10 відсоткових пунктів більше, ніж державне фінансування.

Також практично 97% приватного фінансування залежить від витрат домогосподарств, тоді як інші джерела, такі як роботодавці (близько 3%) і некомерційні організації (близько 0,02%), мають незначний внесок [32]. У порівнянні з іншими країнами, частка державних витрат у структурі фінансування системи охорони здоров'я є однією з найнижчих. (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Загальні витрати (у % до ВВП) на охорону здоров'я та їх структура по окремих країнах, 2022 р.; %

В результаті, у сфері охорони здоров'я, поряд із панівним ставленням до збереження безкоштовних послуг і тривалим небажанням влади визнати, що галузь потребує реформування, виникає ще одна проблема – фінансові труднощі з товарами та якістю [33]. Медичне обслуговування – це проблема, з якою стикається значна частина населення України.

Реформування медичної галузі напередодні війни. Протягом наступних п'ятнадцяти років описана вище ситуація зберігалася в системі охорони здоров'я. Визнання кризи в українській системі охорони здоров'я та зростаюча недоступність населення до медичних послуг змусили уряд розпочати реформування системи лише у 2018 році. Система вдосконалення, модернізації та підвищення ефективності в охороні здоров'я підбирає курс, виходячи з потреб пацієнтів та їх матеріальної забезпеченості. Першочерговим завданням є забезпечення доступу населення до медичних послуг, для чого розроблено широкий спектр медичних послуг, які пацієнти можуть отримати безкоштовно [34]. Водночас держава прагне покращити якість медичних послуг.

Крім того, реформа приділяє особливу увагу забезпеченню доступності медичних послуг для жителів сільської місцевості, особливо враховуючи просторову розпорошеність та невелику кількість споживачів медичних послуг.

Отже, відповідно до Закону України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування» [35] ціною досягнення цієї мети є:

1. Забезпечення додаткових коштів на охорону здоров'я на селі.
2. Сприяння розвитку та вдосконаленню медичних закладів села. усіх форм власності Мережа сільських лікувально-оздоровчих закладів.
3. Впровадження сучасних медичних технологій у сільській місцевості, особливо використання телемедицини.
4. Додаткові гарантії заробітної плати та належні умови праці кваліфікованих медичних та фармацевтичних працівників (забезпечення необхідним медичним обладнанням).
5. Розвиток необхідної телекомунікаційної інфраструктури для впровадження можливостей систем електронної охорони здоров'я з використанням телемедицини.
6. Розвиток транспортної інфраструктури.

Основні вектори та етапи відновлення системи охорони здоров'я України повинні бути такі (таблиця 2.5):

Таблиця 2.5 - Етапи відновлення системи охорони здоров'я України

Етап відновлення	Поточне	Повоєнне
Доступність медичних послуг	- ремонт / реконструкція / ревіталізація медичних закладів	- продовження практики надання допомоги мобільними бригадами
Якість медичної допомоги	- розробка нових та опанування сучасних методів, технологій діагностики, лікування та реабілітації	-
Унікальність потреб пацієнтів	Реабілітація	- протезування: державні програми, міжнародні / вітчизняні інвестиції бізнесу, волонтерство - психологічна підтримка: військових та цивільних - підтримка ментального здоров'я населення - обслуговування та оновлення протезів;
Продовження медичної реформи	- подальша цифровізація та надання електронних медичних послуг; - розширення переліку реімбурсації; - вдосконалення пакетів медичної допомоги; - визначення потреб населення щодо медичних послуг	-

Джерело: розробка автора

Таким чином, виклики та проблеми, які стали перед медичною системою України під час двох хвиль коронавірусу та під час повномасштабного вторгнення, поставили перед урядом серйозні завдання [36]. Серед них -

визначення найбільш ефективних способів забезпечення доступу населення до медичних послуг, оптимізація розподілу обмежених державних ресурсів, задоволення потреб не лише у найвразливіших груп населення, але й усїєї нації, яка стикається із унікальними потребами, викликаними війною (протезування, психологічна підтримка). При цьому держава повинна прагнути підвищити якість наданих послуг та відповідати реальним потребам населення [37]. Реформування сфери охорони здоров'я є важливою складовою навіть під час війни, оскільки воно сприяє економічному зростанню та зменшенню бідності, зокрема немонетарної.

Іншим важливим аспектом якості життя є освіта. Можливість отримання освіти становить фундамент для майбутнього доступу населення до матеріальних благ і послуг, формує конкурентоздатність на ринку праці і надає можливості для досягнення успіхів у дорослому житті.

Забезпечення державою вільного доступу до освіти та акцент на підвищенні освітнього рівня населення сприяють зміні способу життя, що призводить до поліпшення стану здоров'я, збільшення тривалості життя, зменшення кількості передчасних смертей, пов'язаних із споживанням алкоголю та тютюну, та зростанню рівня та якості життя, зокрема серед найвразливіших категорій населення [38]. В Україні, так само, як і в інших країнах світу, наявність вищої освіти в особі є одним із найефективніших засобів запобігання бідності.

Присутність хоча б однієї особи з вищою освітою у домогосподарстві знижує ризик опинитися серед бідних на 1,3-2 рази у порівнянні з домогосподарствами, де немає жодного члена з вищою освітою (тобто бідних серед домогосподарств з дітьми 29,7% проти 39,2%, а серед бездітних - 26,3% проти 13,5% відповідно). Протягом багатьох років основною перевагою системи освіти в Україні була надання освітніх послуг безкоштовно.

До приходу першої хвилі коронавірусу в 2020 році близько 5% державного бюджету виділялося на фінансування галузі освіти (рис. 2.8).

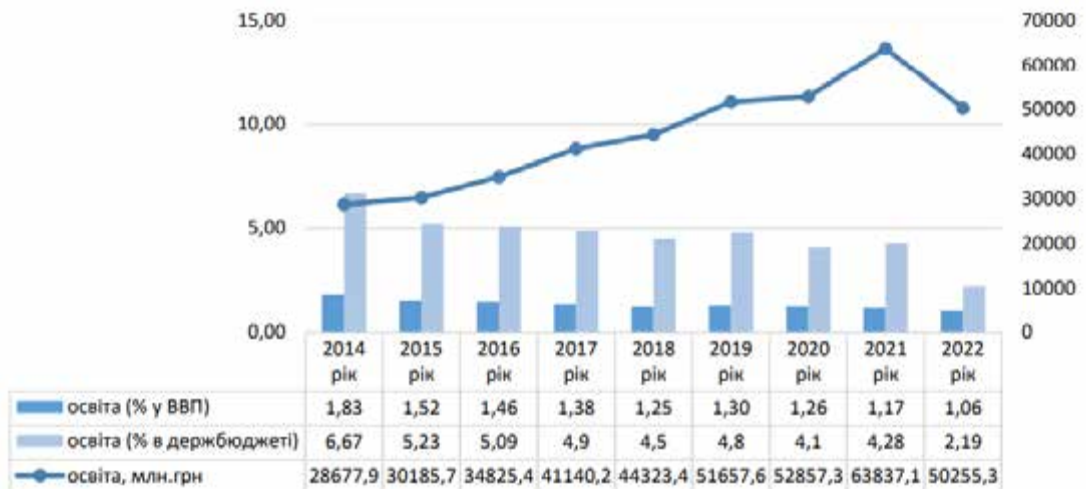

Рис. 2.8. Частка витрат на сферу освіти у структурі видатків державного бюджету та у ВВП, Україна; 2014-2022 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Розподіл фінансування в освітній системі подібний до розподілу ресурсів у сфері охорони здоров'я. Головна частина коштів витрачається на оплату праці фахівців, і решта служить для утримання навчальних закладів та придбання обладнання та інвентарю. Проте, відмінністю є те, що основна частина фінансування освіти надходить від держави, яка складає 85%, і лише 14,6% надходить від приватного (недержавного) сектору, зокрема 13,9% цих коштів становлять витрати домогосподарств (на момент 2016 року) [39].

Протягом періоду 2007-2016 років частка приватного фінансування поступово, але стійко зменшувалася (з 23,5%), тоді як державна частка зростала. За умов, коли держава переважно фінансує основні послуги в галузі освіти, домогосподарства покладають значну частину фінансового навантаження на другорядні види діяльності навчальних закладів, такі як харчування (27,9% у порівнянні з 72,1% державних витрат), придбання обладнання (40,5% у порівнянні з 59,5%) та закупівлю підручників і канцтоварів (48,1% у порівнянні з 51,9%). Однак особливістю фінансування української освітньої системи є збільшення частки приватного фінансування з кожним наступним рівнем освіти.

У вищій освіті, наприклад, внесок домогосподарств вже становив приблизно 30% від загальних витрат.

Ситуація, коли не вистачає державних коштів на фінансування освітньої галузі, а при відсутності належного контролю за використанням цих ресурсів домогосподарства ділять значну частку витрат, призводить до погіршення якості освітніх послуг і падіння довіри населення до державної системи освіти. Так само, як і в галузі охорони здоров'я, реакцією на таку ситуацію стало розширення мережі приватних освітніх закладів на всіх рівнях освіти. Як наслідок, в галузі освіти, так само як і в галузі охорони здоров'я, при збереженні ілюзії про загальну безкоштовність їх послуг і відмові усвідомити необхідність негайної реформи виникла інша проблема - фінансова недоступність освітніх і медичних послуг для значної частини населення України. Тільки у 2015 році уряд активно почав працювати над реформуванням адміністративно-територіальної структури держави з метою забезпечення гідного рівня і якості життя населення України, зокрема поліпшення доступу для всіх категорій до послуг соціальної сфери, в першу чергу до охорони здоров'я та освіти [40].

Таким чином, разом із створенням територіальних громад і делегуванням їм більших повноважень розпочалася підготовка до реформування освіти та охорони здоров'я, яке фактично стартувало лише в 2018 році [44].

На жаль, через низку різних причин, ситуація із доступністю послуг для населення в цих сферах напередодні війни істотно не змінилася - доволі значний відсоток українських домогосподарств залишалися позбавленими можливості отримати якісну освіту та доступну медичну допомогу. Але заради справедливості слід сказати, що і реформування не було завершене.

Перетворення процесу освіти та перехід до онлайн формату, які відбулися в Україні у 2020-2022 роках через впровадження епідеміологічних обмежень, відіграли ключову роль у створенні фундаменту для забезпечення безперешкодного доступу українських дітей до освітніх послуг під час воєнних подій, особливо в тих регіонах, де були пошкоджені навчальні заклади. Хоча

майбутнє України щодо цієї ініціативи не є зовсім очевидним, в певних умовах, які не ставлять під загрозу життя та здоров'я дітей (наприклад, під час пандемії або коли воєнні дії стають менш активними), вона може виступити як гідна альтернатива для держави у виконанні соціальних зобов'язань щодо забезпечення вільного доступу дітей до освіти в Україні. Досвід надання онлайн освітніх послуг під час пандемії та протягом року воєнних подій розкрив ряд недоліків цього підходу, про які згадувалося вище. З метою подолання цих перешкод і створення адекватної альтернативи традиційній очній освіті в умовах кризових ситуацій, уряд виразив намір вдосконалити:

1. Технічну базу, забезпечуючи відповідним комп'ютерним обладнанням та іншими пристроями педагогічний персонал (як у межах навчальних закладів, так і поза ними).

2. Окремі категорії сімей з дітьми, такі як багатодітні, малозабезпечені, сім'ї в складних життєвих умовах, військовослужбовці, діти з інвалідністю, сільські діти, діти, які проживають в районах, де ведуться бойові дії.

3. Розробку державних соціальних програм для надання їм необхідного комп'ютерного обладнання, наприклад, під час періодів навчання або карантину, аналогічно до надання підручників.

Крім того, освітній процес має здійснюватися на доступній та зрозумілій інтернет-платформі з використанням єдиної програмної бібліотеки для всіх навчальних предметів. освітнє та психологічне середовище, освітня програма має бути адаптована/розроблена спеціально для онлайн-курсів і враховувати, що принаймні третину матеріалу дитина повинна вивчити самостійно. За учнями мають бути закріплені наставники та тьютори, які індивідуально допомагатимуть дитині вирішувати проблеми, що можуть виникнути під час навчального процесу, сприятимуть особистісному розвитку дитини відповідно до її здібностей та цілей.

Таким чином, наведене вище дослідження свідчить про те, що рівень і якість життя населення України по багатьох показниках його оцінки не

задовольняють першочергові потреби. В свою чергу відсутність єдиного показника оцінки рівня і якості життя населення на рівні країни в цілому, який був би побудований шляхом інтегрування окремих показників, не дає можливість визначити динаміку зміни цього явища у часі.

2.2 Аналіз взаємозв'язку якості життя та проблем забезпечення основних соціальних стандартів

В сучасних умовах розвитку України виникає актуальна проблема підвищення якості життя населення. Забезпечення достойної якості життя громадян стає найважливішою метою урядової діяльності. Ця проблема набуває ще більшого значення через дефіцит людських ресурсів у період кризи. Проте удосконалення механізмів забезпечення високої якості життя населення в умовах ринкової економіки залишається малодослідженою сферою. Відсутній системний підхід до умов, які сприяють поліпшенню якості життя українців.

Соціальні стандарти представляють собою найнижчий рівень благополуччя, визначений на основі узгодження соціальної політики між різними зацікавленими сторонами та затверджений відповідним органом. Для розуміння питань соціальних стандартів необхідно розглянути їх структуру, включаючи:

1. Державні соціальні стандарти, які включають в себе прожитковий мінімум.
2. Соціальні норми і нормативи, що охоплюють різні сфери, такі як соціальне обслуговування, транспорт та зв'язок, охорону здоров'я, освіту, культуру, фізичну активність, побут, торгівлю та харчування, а також соціальну роботу з дітьми, молоддю та центри соціальних служб.
3. Державні соціальні гарантії, включаючи мінімальну заробітну плату, мінімальну пенсію та розміри соціальної допомоги.

Прожитковий мінімум представляє собою вартісну величину, необхідну для забезпечення нормального функціонування організму людини та збереження її здоров'я, включаючи необхідний набір продуктів харчування та інших необхідних товарів і послуг для задоволення основних соціальних та культурних потреб особистості.

Прожитковий мінімум включає фізіологічний та соціальний компоненти, перший з яких відображає матеріальні потреби для фізіологічного існування.

У світовій практиці він складає 85-87% загального прожиткового мінімуму, в той час як решта частка відводиться соціальній сфері, представляючи певний набір духовних цінностей, необхідних для мінімального рівня життя [45].

В Україні прожитковий мінімум розраховується нормативним методом на одну особу протягом місяця. Безперечно, визначення прожиткового мінімуму ураховує різні вікові, соціальні та демографічні категорії осіб. Тепер давайте розглянемо зміни в прожитковому мінімумі за період з 2016 по 2022 рік, що відображені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 Прожитковий мінімум на 2016 - 2022 рр. (грн.)

Рік	Прожитковий мінімум на одну особу	Діти до 6 років	Діти від 6 до 18 років	Працевдатні особи	Особа, які втратили працевдатність
2016	953	870	1042	1004	800
2017	1096	961	1197	1134	884
2018	1176	1032	1286	1219	949
2019	1176	1032	1286	1218	949
2020	1330	1167	1455	1378	1074
2021	1544	1355	1689	1600	1247
2022	1700	1492	1860	1762	1373

За наданими даними можна зробити висновок, що протягом останніх 7 років прожитковий мінімум на території нашої країни зростає. Наприклад, прожитковий мінімум для різних категорій громадян значно збільшився. Наприклад, у 2016 році прожитковий мінімум для дітей до 6 років становив 870 грн., а в 2018 році вже досяг 1700 грн. Для дітей від 6 до 18 років у 2016 році він склав 1042 грн., а в 2022 році - 1860 грн.

Прожитковий мінімум для працездатних осіб зріс з 1004 грн. у 2016 році до 1762 грн. у 2022 році, а для осіб, які втратили працездатність, збільшився з 800 грн. у 2016 році до 1373 грн. у 2022 році. Цей зростання обумовлено особливостями потреб людини в залежності від віку та фізичних можливостей. Прожитковий мінімум встановлюється Кабінетом Міністрів України після проведення науково-громадської експертизи стосовно набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг.

Державні соціальні нормативи у сфері соціального обслуговування визначають перелік соціальних послуг, доступних громадянам у важких життєвих обставинах, таким як громадяни похилого віку, інваліди, діти-інваліди, діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, бездомні, самотні і інші соціально незахищені громадяни. Державні соціальні нормативи спрямовані на забезпечення якісної і ефективної медичної допомоги населенню України, забезпечують доступність і рівноправність при отриманні медичної допомоги, визначають обсяги та види медичних послуг для дітей та дорослих і критерії якості лікування.

Ці нормативи також визначають рівень забезпеченості стаціонарними ліжками за різними медичними профілями, постачання медикаментів в установах охорони здоров'я, надання пільгового забезпечення окремим категоріям населення лікарськими засобами, харчування в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та санаторно-курортне лікування. Проте аналіз видатків зведеного бюджету у сфері охорони здоров'я свідчить про те, що ці видатки є невеликими та різноспрямованими протягом останніх 5 років. У

2009 році вони становили 11,98%, а в 2010 році зменшилися на 1,06%. У 2011 році видатки зросли на 0,34% порівняно з 2010 роком, але не досягли рівня 2009 року. У 2012 році видатки склали 11,81%, збільшившись на 0,55% відносно попереднього року, а в 2013 році впали на 1,05% [2].

Основними напрямками національної освітньої політики є: персоналізація освіти; розвиток систем безперервної освіти та освіти впродовж життя; створення рівних можливостей для здобуття дітьми та підлітками якісної освіти; доступність усіх форм і видів освітніх послуг, що надаються державою для кожного громадянина. Створювати умови для ефективної професійної діяльності, підтримувати працездатність і здоров'я працівників освіти, науки і освіти, покращувати їх соціальний статус. Освітні мережі повинні задовольняти широкі особисті освітні потреби кожного. Соціальні нормативи у сфері надання послуг національними установами культури — це сформульовані законами та іншими нормативно-правовими документами норми та положення, які визначають мінімальну кількість установ, необхідних для задоволення потреб населення в культурних послугах.

З підвищенням рівня соціально-економічного розвитку країни необхідно також систематично переглядати соціальні норми та стандарти у сфері національних спортивних споруд. Його величина та розмір визначаються центральним органом виконавчої влади у сфері спорту з урахуванням особливостей галузі, у якій він запроваджується та застосовується. Спортивні заклади відповідно до загальнодержавних соціальних нормативів та положень сфери обслуговування здійснюють: Розрахунок видатків коштів при складанні галузевих бюджетів та місцевих бюджетів Щороку проводять моніторинг нормативів фінансування галузі та відповідно визначають рівень державної гарантії спортивного майданчика [46]. Державне соціальне регулювання у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування покликане забезпечити гарантоване якісне обслуговування населення у цій галузі.

Впровадження національних соціальних стандартів і нормативів у сфері побутового обслуговування, підприємництва та громадського харчування значно підвищить ефективність діяльності Центру соціальних служб для молоді як спеціалізованого органу, уповноваженого державою брати участь у реалізації національної молодіжної політики. Через соціальну роботу з дітьми, підлітками та родинами всіх типів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Людське життя представляє собою складне соціально-економічне явище, яке можна розглядати через призму двох ключових аспектів: "рівень" і "якість" життя населення. Ці концепції охоплюють різні сторони життя людини. "Рівень життя населення" відображає якісні і кількісні характеристики досягнень у різних сферах життя людини, тоді як "якість життя" визначає якісні аспекти важливості і задоволення різних аспектів життя.

Оцінка рівня життя населення регіонів країни потребує використання системи індивідуальних показників. Організаційною основою цієї системи є структурно-логічний зв'язок між окремими показниками та компонентами рівня життя населення. Якісна оцінка рівня життя населення дозволяє визначити, чи досягнуто високого чи низького рівня життя у різних регіонах країни. Для досягнення цієї мети використовуються складні економіко-математичні моделі, які ґрунтуються на аналізі кластерів і дискримінантних аналізах.

РОЗДІЛ 3 МОДЕЛЮВАННЯ ВАРІАНТІВ ПОЛІТИКИ РІВНЯ ЖИТТЯ

3.1 Модель розшарування суспільства (Модель Джині, крива Лоренца)

Нерівність доходів у країнах з ринковою економікою є стандартною ситуацією. Ця нерівність може приймати різні рівні від значної до помірної або незначної. Існування нерівності в суспільстві може стимулювати економічний розвиток, оскільки нестача ресурсів у підприємців змушує їх шукати нові джерела для компенсації цієї нестачі.

Звіт про людський розвиток за 2022 рік вказує на те, що традиційна економічна нерівність супроводжується іншими формами нерівності, такими як нерівність в галузі охорони здоров'я, освіти, збереження гідності та поваги до прав людини. Однак оцінка нерівності має починатися з аналізу доходів і загального благополуччя населення [47].

Для вимірювання нерівності розподілу доходів використовують такі показники, як крива Лоренца, коефіцієнт Джині та інші. У цьому дослідженні будуть використані показники, такі як крива Лоренца і коефіцієнт Джині.

Важним інструментом для оцінки розподілу доходу чи багатства в межах країни чи регіону є коефіцієнт Джині. Проте важливо розуміти, що цей коефіцієнт не є абсолютним вимірюванням доходу чи багатства. Наприклад, країна з високим доходом і країна з низьким рівнем доходу можуть мати однаковий коефіцієнт Джині, якщо доходи розподіляються однаково всередині кожної країни.

Той же аналіз можна застосувати до розподілу багатства («коефіцієнт Джині багатства»). Проте, оскільки багатство важче вимірювати, ніж дохід, коефіцієнти Джині зазвичай називаються просто "коефіцієнтом Джині" або "індексом Джині", не вказуючи на конкретне відношення до доходу. Коефіцієнти багатства Джині, як правило, виявляються набагато вищими, ніж коефіцієнти доходу.

Коефіцієнт Джині був створений італійським статистиком Коррадо Джині та був опублікований у 1912 році. Цей коефіцієнт є загальним показником нерівності в суспільстві і пов'язаний з концентрацією багатства. Вперше ідея коефіцієнта була запропонована М. Лоренцом.

Коефіцієнт Джині іноді критикують за те, що він дуже чутливий до відносних змін. Ця чутливість пояснюється тим, що виведення коефіцієнта Джині вказує на ранжування населення, і це ранжування, ймовірно, змінюється в найгустішій частині розподілу доходів, яка зазвичай знаходиться приблизно в середині. Однак індекс концентрації доходів необхідний для вимірювання відхилення фактичного розподілу доходів за групами населення від рівномірного розподілу.

Цей індекс (коефіцієнт) можна розрахувати кількома способами, але існує один метод, який є більш наочним. Він визначається за допомогою кривої Лоренца і відображає відношення площі під кривою Лоренца до площі трикутника, який знаходиться нижче від лінії рівномірного розподілу.

Крива Лоренца, також відома як крива відносної концентрації, широко використовується для подання та аналізу розподілу розміру доходу. Вона встановлює зв'язок між часткою сукупного доходу (або багатства), яку отримують різні групи населення, і часткою населення, яка отримує цей дохід. При розташуванні одиниць за зростанням їх доходу, крива Лоренца показує, яка частина доходу припадає на різні соціальні верстви населення.

Якщо нанести на графік емпіричні дані за певний період про фактичний розподіл, то отримаємо криву Лоренца, зображену на рис.3.1.

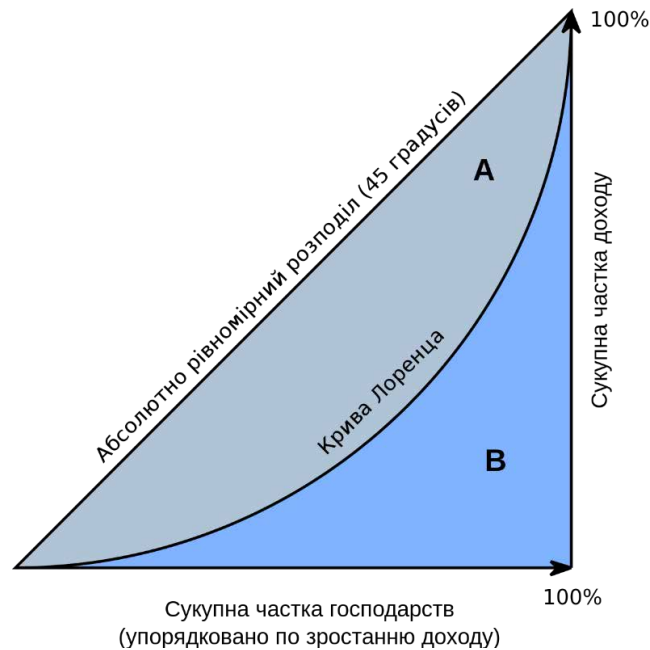

Рисунок 3.1. Графічне зображення кривої Лоренца

Величина заштрихованої лінзи вказує на нерівномірність розподілу національного багатства в суспільстві з функцією розподілу багатства $f(X)$.

Математично це визначається коефіцієнтом Джині за формулою (3.1):

$$J = \frac{1}{2} - \int_0^1 f(X)dx \quad (3.1)$$

Величина коефіцієнта характеризує нерівномірність розподілу багатства в суспільстві. Слід запам'ятати, що величина коефіцієнта Джині може приймати довільні значення в інтервалі $(0; 0,5)$, формула (3.2):

$$J \in \left(0; \frac{1}{2}\right) \quad (3.2)$$

Якщо $J=0$ – це означає абсолютно рівномірний розподіл; а якщо $J=0,5$ – то площа під лінзою відсутня.

Отже, високий коефіцієнт Джині свідчить про значний рівень нерівномірності у розподілі доходу серед населення. При цьому чим вищий коефіцієнт, тим більше виражена крива Лоренца, що означає, що вона сильніше відхиляється від бісектриси. Міжнародний стандартний класифікаційний підхід встановив, що якщо значення коефіцієнта знаходиться в діапазоні від 33 до 35, то рівень нерівномірності у розподілі особистих доходів вважається високим, а якщо значення коливаються в межах 24-26, то рівень нерівномірності вважається низьким.

3.2 Динаміка коефіцієнту Джині в Україні

Один з важливих показників економічного розвитку будь-якої країни - це мінімальний рівень нерівності між найзаможнішими та найменш заможними верствами населення, який можна визначити за допомогою індексу Джині. В методичних вказівках Державної служби статистики України, індекс Джині для дискретних розподілів доходів (витрат) обчислюється за такою формулою (3.3) [43]:

$$G = 1 - 2 \sum X_i \cdot \text{cum } Y_i + \sum X_i \cdot Y_i \quad (3.3)$$

де X_i – частка населення i -ї групи в загальній чисельності населення;

Y_i – частка доходів i -ї групи населення;

$x_i = \text{cum } X_i$ кумулятивна частка населення i -ї групи

$y_i = \text{cum } Y_i$ кумулятивна частка доходів i -ї групи

n – кількість груп

Для розрахунку індексу Джині суспільство розділяється на 5 (квінтилів) або 10 (децилів) рівних частин, кожна з яких містить однакову кількість

елементів (сімей або осіб). Цей метод розрахунку індексу Джині не потребує побудови кривої Лоренца, яка вказує на залежність між чисельністю населення та обсягом загального доходу. Інтегральна формула для знаходження індексу Джині має вигляд (3.4):

$$G = 2 \int (x - y(x)) dx \quad (3.4)$$

Де $y(x)$ – функція розподілу населення за доходами (крива Лоренца);

$y = x$ – функція рівномірного розподілу населення за доходами.

Знайдемо функцію Лоренца за статистичними даними розподілу грошових доходів по децильних групах населення, наприклад, за 2022 рік (табл. 3.1). Функцію Лоренца будемо шукати у вигляді полінома.

При використанні поліномів високих ступенів виникають обчислювальні труднощі. Тому використаємо сплайн інтерполяцію. Застосуємо поліноми четвертого ступеня на відповідних інтервалах:

Таблиця 3.1 - Розподіл грошових доходів за децильними (10%-ми) групами населення у 2022 році

Група населення	X_i	Y_i	$x_i = \text{cum } X_i$	$y_i = \text{cum } Y_i$
Перша (з найменшими доходами)	0,1	0,04	0,1	0,04
Друга	0,1	0,055	0,2	0,095
Третя	0,1	0,065	0,3	0,16
Четверта	0,1	0,074	0,4	0,234
П'ята	0,1	0,082	0,5	0,316
Шоста	0,1	0,093	0,6	0,409
Сьома	0,1	0,105	0,7	0,514
Восьма	0,1	0,12	0,8	0,634
Дев'ята	0,1	0,145	0,9	0,779
Десята (з найбільшими доходами)	0,1	0,221	1	1

Джерело: складено та розраховано за даними [48]

Невідомі параметри поліномів знайдемо, розв'язавши системи рівнянь (рівність значень функцій та їх перших похідних):

$$\begin{aligned} \{y_1(0,1) = 0,04 \quad y_1(0,2) = 0,095 \quad y_1(0,3) = 0,16 \quad y_1(0,4) = 0,234 \quad \{y_2(0,4) \\ = 0,234 \quad y_2(0,5) = 0,316 \quad y_2(0,6) = 0,409 \quad y_2(0,7) = 0,514 \quad y_2(0,4) \\ = y_1(0,4) \quad \{y_3(0,7) = 0,514 \quad y_3(0,8) = 0,634 \quad y_3(0,9) = 0,779 \quad y_3(1) \\ = 1 \quad y_3(0,7) = y_2(0,7) \end{aligned}$$

Після розв'язання, отримано наступні поліноми:

$$Y_1 = 1,67x^4 - 1,83x^3 + 1,18x^2 + 0,3x \quad \text{при } 0 \leq x \leq 0,4$$

$$Y_2 = -3,89x^4 + 8,72x^3 - 6,66x^2 + 0,3x \quad \text{при } 0 \leq x \leq 0,4$$

$$Y_3 = 25,83x^4 - 79,33x^3 + 92,19x^2 - 46,8x + 9,11 \quad \text{при } 0,7 \leq x \leq 1$$

Далі, застосувавши формулу (3.4), отримаємо значення індексу Джині:

$$G = 1 - 2 \left(\int_0^{0,4} y_1 dx + \int_{0,4}^{0,7} y_2 dx + \int_{0,7}^1 y_3 dx \right) = 0,272$$

Результати обчислень індексу Джині за період 2010–2022 рр., а також дані Світового банку [49] та Державної служби статистики України [48] наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 - Значення індексу Джині для України у 2010–2022рр.

Рік	Світовий банк	Усі домогосподарства (Держстат України)	у тому числі, які проживають		Розраховано авторами	Абсолютна зміна, G , %	Метод Шорокса
			у міських поселеннях	у сільській місцевості			
2010	0,266	0,278	0,266	0,256	0,282		
2011	0,253	0,277	0,274	0,246	0,279	-0,36	0,204
2012	0,248	0,271	0,269	0,248	0,275	-2,17	0,195

2013	0,246	0,263	0,259	0,239	0,266	-2,95	0,257
2014	0,247	0,248	0,242	0,232	0,25	-5,70	0,225
2015	0,246	0,251	0,252	0,22	0,253	1,21	0,221
2016	0,24	0,24	0,241	0,223	0,236	-4,38	0,202
2017	0,255	0,243	0,243	0,231	0,253	1,25	0,212
2018	0,26	0,244	0,246	0,228	0,248	0,41	0,220
2019	0,26	0,256	0,258	0,241	0,265	4,92	0,240
2020	0,261	0,261	0,263	0,24	0,262	1,95	0,249
2021	0,266	0,265	0,263	0,246	0,272	1,53	0,258
2022		0,285	0,282	0,268	0,286	7,55	0,276

З таблиці 3.2 видно, що значення індексу Джині, отримані з різних джерел, демонструють незначні відмінності. Україні властивий такий патерн: до 2016 року індекс Джині зменшувався, а починаючи з 2017 року збільшується. Особливо вражаюче зростання відбулося в 2022 році - на 7,55%. Індекс Джині вищий серед мешканців міських районів порівняно з сільською місцевістю, що пояснюється більшим розривом у доходах в містах.

Для порівняння, прорахуємо індекс Джині за 2018 та 2022 роках за допомогою методики, яка не вимагає використання формування децильних груп, які можуть приводити до похибок, а використаємо методологію розподіл населення за рівнем середньодушових загальних доходів.

Таблиця 3.3. Розподіл кількості штатних працівників за розмірами нарахованої їм заробітної плати за 2018 рік

Дохід, грн	до 1218	<u>1218-1500</u>	<u>1500-2000</u>	<u>2000-2500</u>	2500-3000	3000-3500	3500-4000	4000-5000	5000-10000	≥10000
%	3,6	13,3	16,3	12,6	10,7	9	7,5	9,6	13,4	4

Для початку знайдемо середини заданих інтервалів заробітних плат, для цього поділимо задані інтервали на два а для останнього додаємо ще 5 тисяч і поділимо на два, розрахунки наведені в табл. 3.3.

Таблиця 3.4. Знаходження середини інтервалів

Дохід, грн	до 1218	<u>1218-</u> <u>1500</u>	<u>1500-</u> <u>2000</u>	<u>2000-</u> <u>2500</u>	2500- 3000	3000- 3500	3500- 4000	4000- 5000	5000- 10000	$\geq$ 10000
Середина інтервалів	609	1359	1750	2250	2750	3250	3750	4500	3000	12500

Далі для знаходження відсотків доходів, які отримують надані відсотки населення України, знайдемо середній дохід за формулою (3.5), розрахунок наведений в формулі 3.6.

$$\underline{x} = \sum \% \text{нас.} * \text{Дохід} \quad (3.5)$$

$$\begin{aligned} \underline{x} &= 0.036 * 0.6 + 0.13 * 1.359 + 0.16 * 1.75 + 0.126 * 2.25 + 0.1 * 2.75 + \\ &0.09 * 3.25 + 0.075 * 3.75 + 0.096 * 4.5 + 0.134 * 7.5 + 0.04 * 12.5 = \\ &3.57 \text{ (тис. грн.)} \quad (3.6) \end{aligned}$$

Наступним кроком буде знаходження самого відсотку(3.7).

$$\% \text{ доходу} = \frac{\% \text{нас.} * \text{дохід}}{\underline{x}} \quad (3.7)$$

Результати розрахунку наведено в табл.3.5.

Таблиця 3.5. Розрахований % доходу який отримує % населення

Дохід, грн	до 1218	<u>1218</u> - <u>1500</u>	<u>1500</u> - <u>2000</u>	<u>2000</u> - <u>2500</u>	2500 - 3000	3000 - 3500	3500 - 4000	4000 - 5000	5000-10000	≥ 10000
% населення	3,6	13,3	16,3	12,6	10,7	9	7,5	9,6	13,4	4
Сума	3,6	16,9	33,2	45,8	56,5	65,5	73	82,6	96	100
% доходу	0,61	5,05	7,98	7,93	8,23	8,18	7,86	12,08	28,1	13,98
Сума	0,61	5,66	13,64	21,57	29,8	37,98	45,84	57,92	86,02	100

Далі за нагромадженням % населення та доходу можна побудувати криву Лоренца (рис.3.2).

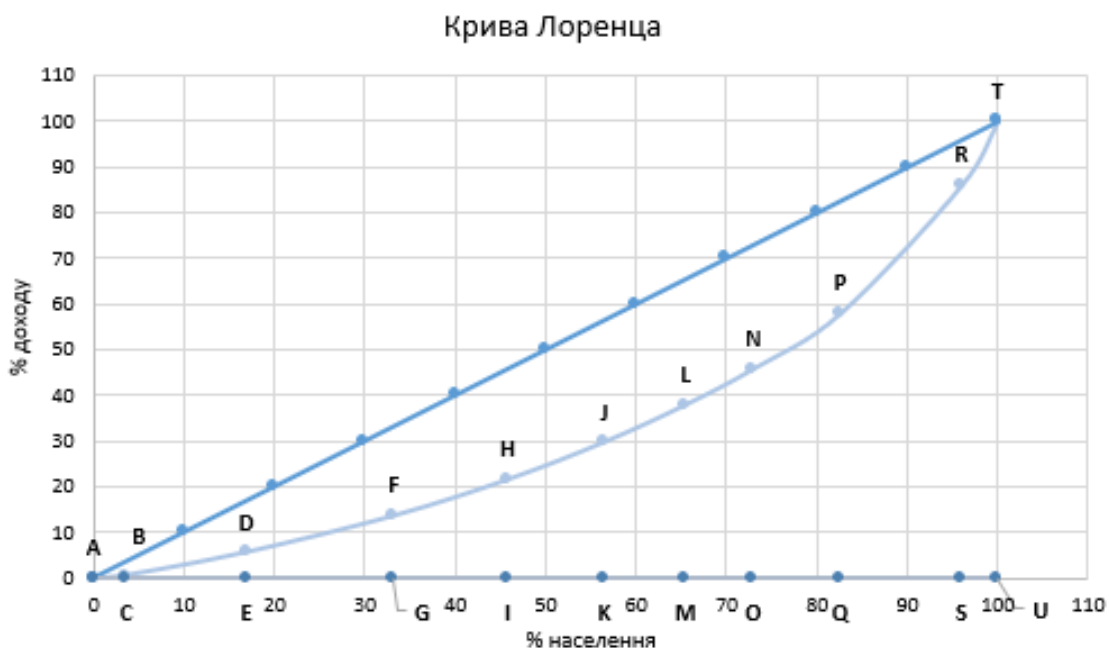

Рисунок 3.2. Крива Лоренца для України 2018 рік

Для знаходження індексу Джині використовується задана нижче формула (3.8).

$$G = \frac{S_0 - S_1}{S_0} \quad (3.8)$$

Де S_0 це площа трикутника ATU, а S_1 – сума площ трикутника ABC та трапецій BCED, DEGF, FGIN, HIJK, JKML, LMON, NOQP, PQSR, RSUT (табл.3.6).

Таблиця 3.6. Площі фігур кривої Лоренца

	ABC	BCED	DEGF	FGIH	HIKJ	JKML	LMON	NOQP	PQSR	RSUT
S	1,1	46,76	187,37	252,84	274,81	314,98	436,31	498,04	964,39	473,4

Сума цих площ дорівнює 3450. Площа трикутника $S_0 = 100 \cdot 100 / 2 = 5000$. Звідси розрахуємо індекс Джині (3.9).

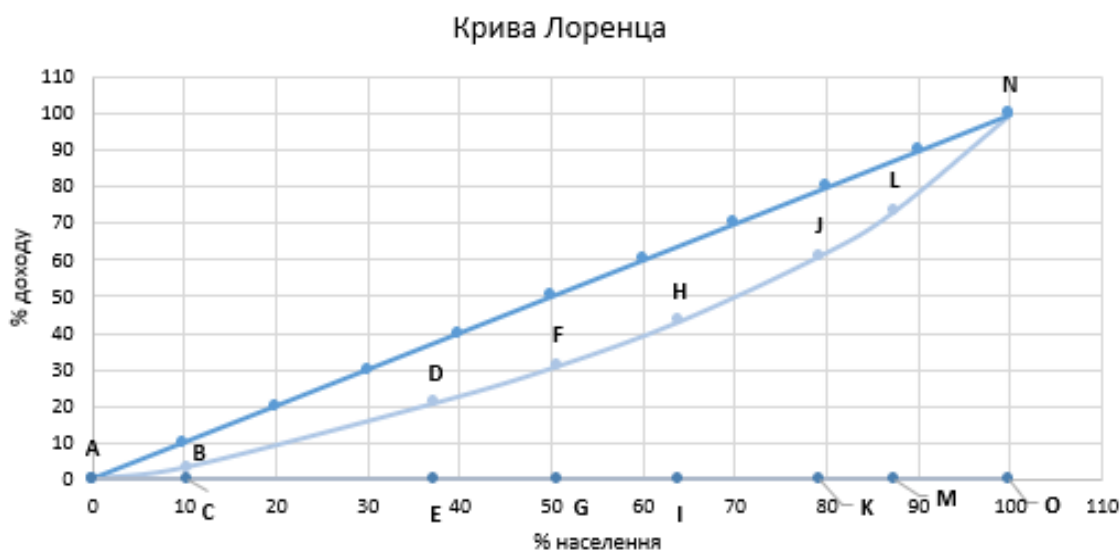
$$G = \frac{5000 - 3450}{5000} = 0.31 \text{ або } 31\% \text{ (3.9)}$$

Дані про розподіл відсоткової частки працюючого населення за розміром заробітної плати в Україні у 2022 році наведені в табл.3.7.

Таблиця 3.7. Дані про розподіл відсоткової частки працюючого населення за розміром заробітної плати, 2022

Дохід, грн	3723	3723-4000	4000-5000	5000-6000	6000-8000	8000-10000	≥ 10000
% населення	10,3	27,1	13,3	13,3	15,2	8,2	12,6

За аналогічними вище розрахунками отримуємо таку криву Лоренца (рис.3.3).

Рисунок 3.3. Крива Лоренца, 2022

Площі трикутника та трапецій розраховані в табл.3.8, а сума цих площ рівна 3616,8.

Таблиця 3.8. Площі фігур

	ABC	BCED	DEGF	FGIH	HIKJ	JKML	LMON	Σ
S	16,609	325,9	343,94	492,71	792,62	551,87	1093,1	3616,8

Звідси, коефіцієнт Джині – 0,277 або 27, 7% за 2022 рік по Україні. Таким чином , ми можемо дійсно стверджувати , що є наявна похибка, але в двох випадках вона навіть не перевищує 0,01, тому не є такою критичною. Та ми можемо використовувати два способи для обчислення індексу Джині.

За останніми даними Світового банку, використовуючи значення індексу Джині в 2020 році, можна зазначити, що Південна Африка, Намібія, Шрі-Ланка і Китай є серед найбільш нерівних країн у розподілі доходів. У той же час, Україна розташовується у цьому рейтингу поруч з Голландією, Словаччиною і Бельгією, які відзначаються високим рівнем рівності в суспільстві. Багато соціологічних досліджень свідчать, що чим більш демократичною є країна, тим

менше нерівності в розподілі доходів серед її населення. В країнах, які розвиваються, спостерігається вища рівень нерівності, ніж в розвинених країнах.

Протягом останніх 15 років Україна має індекс Джині, що коливається навколо 0,25, і розташовується серед європейських країн. Проте суспільство в Україні є дуже розшарованим. Очевидно, що така оцінка нерівності не є однозначною; якщо враховувати не лише фінансові показники, а також якість життя, то отриманий результат буде іншим. Наприклад, за даними Всесвітньої доповіді про щастя у 2021 році, Україна розміщується на 110-му місці серед 149 країн. Ці дані базуються на таких показниках, як ВВП на душу населення, очікуваний рівень життя та боротьба з корупцією.

Причинами відхилень є наступні фактори: низька якість вітчизняних статистичних даних щодо доходів найзаможніших і найбідніших верств населення, оскільки значна частина їхніх доходів не декларується і має нелегальний характер; в Україні майже відсутній середній клас, який міг би балансувати нерівність між кількістю бідних і багатих.

Часто вчені пропонують методики коригування індексу Джині у своїх дослідженнях. Наприклад, у роботі [43] автор використовує статистичний розподіл населення за рівнем загальних доходів на душу населення для розрахунку індексу Джині.

Однак цей підхід не враховує загальну частку доходів, отриманих кожною групою населення в цьому розподілі. Так, проведене дослідження для 2012 року показало, що після використання запропонованої методики індекс Джині збільшився з 0,262 до 0,424.

Індекс Джині досить зручно використовувати для порівнянь властивостей (наприклад, доходів, витрат, податкових відрахувань) в різних групах з різною кількістю елементів (наприклад, регіонів з різною кількістю населення) або для порівняння розподілу цих властивостей в різних соціальних групах населення або в різних країнах. Індекс Джині доповнює інші дані, такі як ВВП і середні

доходи на душу населення. Проте він також має свої недоліки, наприклад, він не враховує джерела походження доходів.

В численних наукових дослідженнях здійснюється пошук чинників, які впливають на нерівність суспільства. До таких чинників відносять, наприклад, рівень економічного розвитку країни, безробіття, бідність, успішність проведення ринкових, соціально-політичних реформ та інші. Зазначимо те, що індекс Джині не має тісного кореляційного зв'язку із різними економічними показниками.

Якщо порівняти зміни індексу Джині в Україні з динамікою економічного розвитку, то стає очевидним, що під час економічного спаду відбувся значний зріст нерівності. Наприклад, з 0,297 в 1992 році індекс Джині піднявся до 0,39 в 1995 році. Це може бути пов'язано з нестійкими економічними реформами у перехідний період, що призвели до економічного занурення і, відповідно, значного збільшення нерівності доходів населення. Під час періоду економічного росту в 2000-2006 роках, нерівність стабілізувалася на рівні 0,29, ймовірно завдяки проведеним економічним реформам у цей період. Проте у період з 2011 по 2019 роки рівень нерівності склав близько 0,25, незважаючи на спад економіки в 2011 і 2017 роках.

Протягом останніх п'яти років ми спостерігаємо щорічне зростання нерівності, особливо в 2022 році, яке відбулося одночасно зі зменшенням ВВП на 4% у цьому ж році, збільшенням рівня безробіття та бідності в середньому. Починаючи з 2017 року, ці процеси об'єктивно пов'язані із політико-економічною кризою 2014 року.

Великий потік вимушених переселенців з Донбасу і Криму також погіршив ситуацію щодо нерівномірності розподілу доходів населення. Багато жителів Донбасу раптово втратили майно та фінансові джерела для існування через військові конфлікти. Понад 5 мільйонів жителів Східної України опинилися в категорії збіднілих.

З 2020 року з'явився ще один фактор, який, ймовірно, негативно впливає на нерівність доходів населення. В цьому році українська економіка зазнала впливу пандемії COVID-19.

Карантинні обмеження призвели до спаду в деяких галузях економіки, особливо в секторах послуг. Це призвело до великої кількості втрат робочих місць серед економічно активного населення, що вплинуло на їх доходи. У 2022 році рівень бідності за витратами був нижчий за фактичний прожитковий мінімум і становив 51% (Рис. 3.2).

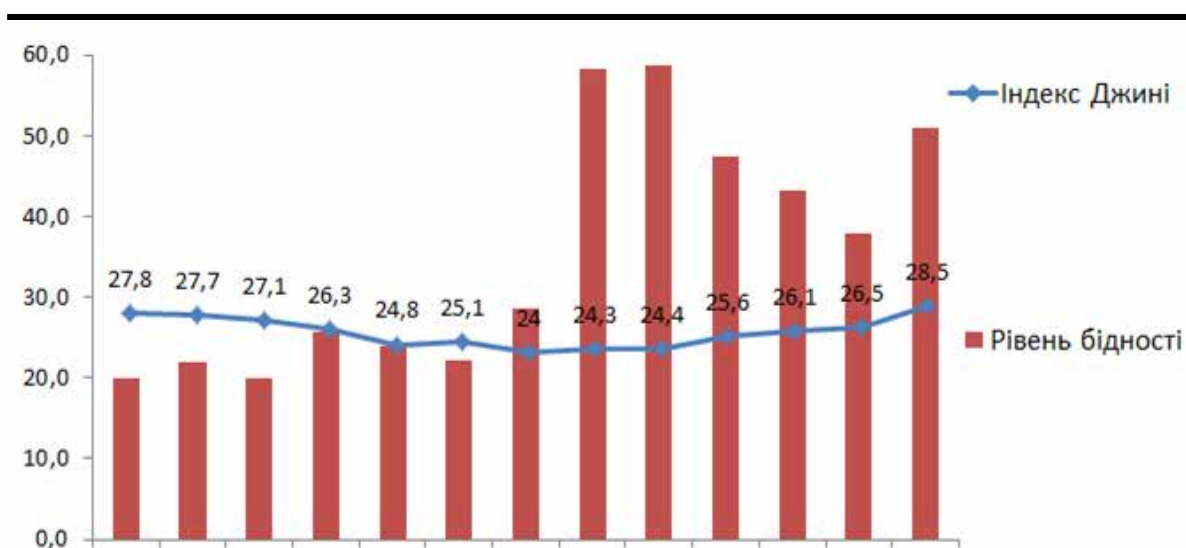

Рис. 3.4 - Динаміка індексу Джині (за величиною грошових доходів) та рівня бідності (за витратами нижче фактичного прожиткового мінімуму) протягом 2010–2022 рр.

Джерело: складено та розраховано за даними [48]

Маючи лише значення індексу Джині, неможливо визначити причину і чинники, які впливають на нерівномірність розподілу доходів населення. Для визначення джерела доходу, який робить найбільший внесок у загальну нерівність розподілу доходів, використаємо метод, запропонований Е. Шороксом [40], декомпозиції доходу.

Цей метод було розроблено для вимірювання ваги оплати праці, трансферних оплат (виплати населенню за програмами соціального страхування,

грошових допомог і пільг), які є компонентами доходу. Даний метод полягає у розрахунку коефіцієнтів концентрації:

Отримані результати декомпозиції індексу Джині наведено в таблиці 3.3.

Результати декомпозиції індексу Джині за компонентами грошових доходів за 2016-2022 роки

	Рік	Компоненти (у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн)									
		y^1	y^2	y^3	y^4	y^5	y^6	y^7	y^8	y^9	y^{10}
$\mu_k \cdot 100,$	2016	53,56	5,73	3,58	1,07	25,09	0,75	3,70	4,89	0,32	1,33
	2017	52,85	6,12	3,81	1,26	23,89	0,68	3,67	6,12	0,29	1,33
	2018	54,32	6,06	3,48	1,68	22,57	0,58	3,63	6,03	0,22	1,47
	2019	59,89	5,11	3,38	1,57	19,60	0,39	3,10	5,15	0,26	1,55
	2020	60,58	6,66	2,79	1,46	19,48	0,34	2,28	4,48	0,25	1,71
	2021	62,32	7,12	2,61	1,15	17,79	0,30	2,60	4,14	0,30	1,68
	2022	63,27	6,14	1,81	0,22	19,38	0,26	3,48	4,00	0,24	1,27
μ %	2016	70,73	12,66	2,71	0,91	11,11	-0,12	-2,73	3,64	0,05	1,04
	2017	67,34	15,53	4,38	0,65	7,63	-0,23	-1,58	5,49	-0,07	0,86
	2018	75,92	13,15	2,92	1,09	0,89	0,31	-1,84	6,22	-0,05	1,39
	2019	84,84	9,20	2,64	0,20	-1,29	-0,11	-1,46	4,26	-0,07	1,79
	2020	82,59	12,14	1,16	0,14	2,38	0,07	-1,53	1,43	-0,02	1,64
	2021	82,98	14,07	0,98	-0,17	0,37	-0,03	-1,83	1,49	-0,01	2,14
	2022	85,44	10,40	1,26	0,44	-0,46	-0,02	-1,34	1,46	0,05	2,76
$s_k \cdot 100, \%$	2016	0,182	0,047	-0,007	-0,001	-0,129	-0,008	-0,067	-0,012	-0,002	-0,003
	2017	0,158	0,071	0,005	-0,004	-0,151	-0,008	-0,055	-0,007	-0,004	-0,005
	2018	0,210	0,058	-0,002	-0,003	-0,202	-0,003	-0,053	0,000	-0,002	-0,002
	2019	0,262	0,031	-0,007	-0,012	-0,208	-0,005	-0,049	-0,012	-0,003	0,001
	2020	0,231	0,044	-0,013	-0,012	-0,178	-0,002	-0,038	-0,029	-0,002	-0,001
	2021	0,225	0,058	-0,015	-0,013	-0,181	-0,003	-0,045	-0,026	-0,002	0,002
	2022	0,227	0,032	-0,005	0,002	-0,193	-0,003	-0,047	-0,025	-0,002	0,013
$\varepsilon_k, \%$	2016	0,182	0,047	-0,007	-0,001	-0,129	-0,008	-0,067	-0,012	-0,002	-0,003
	2017	0,158	0,071	0,005	-0,004	-0,151	-0,008	-0,055	-0,007	-0,004	-0,005
	2018	0,210	0,058	-0,002	-0,003	-0,202	-0,003	-0,053	0,000	-0,002	-0,002
	2019	0,262	0,031	-0,007	-0,012	-0,208	-0,005	-0,049	-0,012	-0,003	0,001
	2020	0,231	0,044	-0,013	-0,012	-0,178	-0,002	-0,038	-0,029	-0,002	-0,001
	2021	0,225	0,058	-0,015	-0,013	-0,181	-0,003	-0,045	-0,026	-0,002	0,002
	2022	0,227	0,032	-0,005	0,002	-0,193	-0,003	-0,047	-0,025	-0,002	0,013

Джерело: складено та розраховано за даними [48]

Згідно із числовими результатами дослідження, основний внесок у розподіл доходів населення робить оплата праці. Її частка в сукупному доході та її внесок у нерівність постійно зростають і у 2022 році склали відповідно 63,27% і 85,44%. Це свідчить про необхідність створення умов для збільшення доходів працюючого населення з метою зменшення нерівності.

Частка доходів від підприємницької діяльності за останні роки залишається стабільною (приблизно 6%). У період з 2016 по 2022 роки зменшується частка пенсій в структурі доходу (від 25,09% до 19,38%), маючи незначний вплив на нерівність розподілу доходів. Проте в Україні пенсійне забезпечення здійснюється майже в повній мірі за солідарною системою, що не передбачає значної різниці в розмірах пенсій. В Україні поки не впроваджено загальнообов'язкове накопичувальне страхування, і добровільне пенсійне страхування є малорозповсюдженим, що може вплинути на пенсійне забезпечення.

Слід зауважити, що складова доходів у вигляді допомог, пільг, субсидій і компенсаційних виплат, виплачених готівкою, має понижувальний ефект. Система соціальних трансферів призначена для зменшення нерівності. Протягом усього періоду соціальні трансфери в спеціальних випадках сприяли, хоча і не значно, зменшенню нерівності доходів суспільства.

Така зміна у структурі нерівності за доходами є наслідком більш ясного спрямування соціальних трансферів на підтримку верств з низьким рівнем доходу. Джерела доходів, такі як пенсії, стипендії та аліменти, в різні роки мають як позитивний, так і негативний вплив на розподіл доходів. Незважаючи на їх невелику частку в структурі сукупного доходу (приблизно 1%) у 2022 році, ці складові доходів сприяли зменшенню нерівності доходів при ослабленні економіки України.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, опираючись на дані обстежень доходів домогосподарств, нами обчислено індекс Джині для грошових доходів населення України. При цьому функцію Лоренца побудовано у вигляді поліномів, використовуючи сплайн інтерполяцію. Отримані значення є досить близькими до значень індексів Джині, розрахованих методом Шорокса, Світовим банком та Державною службою статистики України.

Крім того, у роботі здійснено декомпозицію індексу Джині за джерелами доходів та визначено основні джерела доходів, які мають найбільший вплив на

зростання нерівності у розподілі доходів населення України. Вважаємо, що отримані результати є корисними в дослідженні питання визначення причин впливу тих чи інших чинників на рівень розподілу доходів і можливості скорочення рівня розшарованості населення України

Також, доцільно буде проаналізувати індекс Джині в Україні, порівнюючи з іншими країнами.

З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України спостерігається помітне зниження економічної активності, втрата доходів та значний ріст споживчих цін. Ці фактори призводять до погіршення якості життя не лише у вразливих верств населення, але й серед значної частини населення України загалом.

Спостерігається тенденція зростання нерівності в доходах між різними регіонами, особливо тими, які найбільше постраждали внаслідок воєнних подій. Це призвело до утворення нових груп, що перебувають у найбільш вразливому становищі. Внаслідок повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації на територію України, 67% внутрішньо переміщених осіб були походженням із східних регіонів України (за даними опитування загального населення на липень 2022 року).

За тими ж даними, 9% опитаних внутрішньо переміщених осіб взагалі не мають жодного доходу з початку конфлікту, 47% зазначили, що в даний момент не отримують заробітної плати, а 35% повідомили, що середньомісячний дохід їхніх родин не перевищує 5 тисяч гривень, що на 1 500 гривень менше, ніж мінімальна зарплата в Україні. Внутрішньо переміщені особи в цілому зазнали втрат значно більше, ніж інші, оскільки вони втратили не лише свій дім, житло та роботу, але й були відокремлені від своїх родин, закладів, за якими вони були закріплені, свого побуту та звичайного життя.

Крім того, вони, як правило, походили з відносно заможних домогосподарств у порівнянні з тими, хто залишився. Тим часом, мешканці Заходу України виявили кращі оцінки поточного стану свого економічного

становища, згідно з результатами загальнонаціонального опитування на липень 2022 року.

До повномасштабної війни, Україна займала одне з останніх місць за Індексом Джині серед країн Європейського континенту. Наприклад, у 2021 році в Україні цей індекс становив 0,244, водночас в Австрії він склав 0,274, в Бельгії - 0,262, в Естонії - 0,305, в Польщі - 0,281, в Франції - 0,292, а в Чехії - 0,248 (рис.3.4).

Рисунок 3.5 - Індекс Джині у світі

Також слід відзначити високий рівень гендерного розриву в оплаті праці в Україні порівняно з країнами ЄС [11]. Проте, спостерігається позитивна тенденція до зменшення цього розриву. Наприклад, розрив в оплаті праці між жінками і чоловіками в Україні зменшився з 20,4% у 2020 році до 18,6% у 2021 році. За попередні п'ять років цей показник зменшився на 7,4 відсоткових пункти, з 26% в 2015 році до 18,6% в 2021 році [12]. Наприклад, в Румунії в 2021 році цей показник становив 3,6%, в Словенії - 3,8%, а в Польщі - 4,5% [13].

Важливо відзначити, що Указом Президента України "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" від 30 вересня 2019 року, № 722, були визначені завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку, включаючи подолання бідності та зменшення нерівності. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, прийнята Указом Президента України № 347/2021, також спрямована на досягнення цих цілей і враховує виклики та загрози, пов'язані з низьким рівнем добробуту населення, зростанням бідності і значними нерівномірностями в доходах населення.

3.3 Диференціація заробітної плати населення України як показник добробуту населення

Для того, щоб дослідити тенденції про зміни у розподілі доходів населення потрібно оцінити матеріальний рівень достатку того чи іншого домогосподарства, який визначається рівнем доходу та є основою забезпечення гідних умов життєдіяльності та високого рівня життя населення. Надалі вивчено динаміку зміни доходів населення в Україні за 2018-2022 рр. (рис. 3.5).

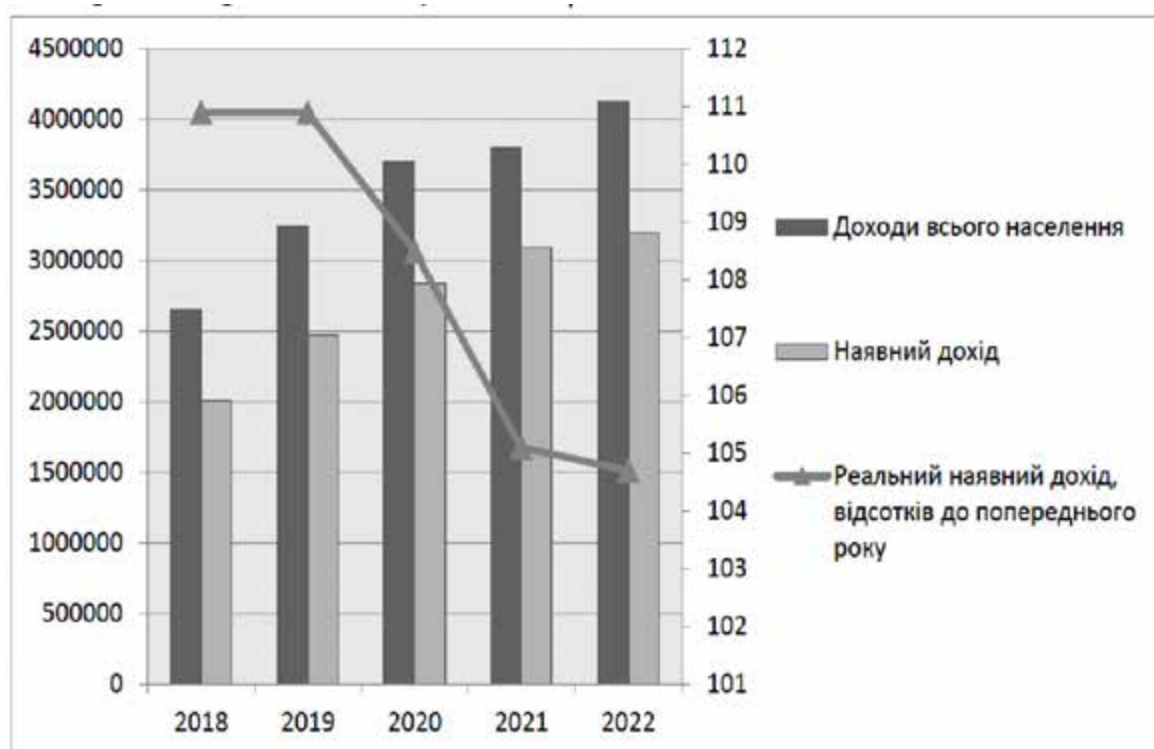

Рисунок 3.6 - Зміна загальної суми доходів населення в Україні за 2018-2022 рр.

Як бачимо, відбувалося зростання номінальних доходів населення, але аналіз реальних доходів показує, що відбувалися негативні темпи зниження доходів населення України протягом останніх 2020-2022 років, пояснюється початком пандемії COVID-19 в 2020 році та війни в 2022 році.

Надалі проведемо аналіз динаміки доходів населення України. Сьогодні оплата праці залишається основним джерелом доходу більшої частини населення (табл. 3.4), тому необхідно окремо розглянути механізм і фактори її диференціації.

За даними таблиці 3.4 можна спостерігати що протягом 2018-2022 рр. зростають усі види доходів населення України. 2018 року доходи населення становили 2 652.1 млрд грн, а 2022 року цей показник зріс до 4 698.6 млрд грн, тобто більше, ніж у 2 рази.

Таблиця 3.9 – Динаміка доходів населення України у 2018–2022 рр

Показник		Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
Доходи – всього, %	млрд. грн.	2652.1	3248.7	3744.1	4045.2	4698.6
Заробітна плата	млрд. грн.	1209.1	1529.4	1758.6	1832.3	2133.6
Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти	млрд. грн.	886.5	1056.1	1190.3	1367.6	1564.2
Наявний дохід	%	33,4	32,5	31,8	33,8	33,3
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу	млн. грн	2008278	2447785	2838056	3104985	3411928
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	грн	3939,1	4825,7	5627,0	5982,0	6500,0
Рівень інфляції	%	110,9	109,9	106,5	107,9	108,4
	%	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0

Але сума наявних доходів з врахуванням отриманих соціальних трансфертів, що залишаються після здійснення платежів у державний бюджет у вигляді податків та фонди обов'язкового соціального страхування, набагато менше, ніж номінальних. Так у 2018 році цей показник становив майже 886.5 млрд грн, що на 33,4% менше ніж номінальний дохід аналізованого року, а у 2022 р. – 1 564.2 млрд грн, що на 23,3% менше ніж номінальний дохід. Така динаміка свідчить що сума доходу населення, яка припадає на податкові та не бюджетні відрахування зростає.

Значна диференціація населення за матеріальним становищем та нерівномірність у розподілі доходів є проблемою для України, яка поглиблювалася протягом останніх років. Проблема подолання нерівності суспільства за доходами вимагає поглибленого вивчення та пошуку механізмів для перерозподілу доходів населення. Це – пошук чинників, які посилюють диференціацію, визначення ступеня їх впливу на диференціацію доходів, дослідження компонент доходів та їх вплив на диференціацію загальних доходів.

На даний час у світовій практиці для вимірювання диференціації розподілу доходів використовується низка показників. В даній роботі для аналізу нерівності доходів використаємо індекс концентрації доходів, який відображає ступінь відхилення фактичного розподілу доходів за чисельно рівними групами населення від лінії їх рівномірного розподілу [38].

Індекс концентрації доходів потрібен для вимірювання відхилення фактичного розподілу доходів за групами населення від їх рівномірного розподілу. Даний індекс можна розрахувати наступним способом. групами населення, з часткою населення, яка отримує цей дохід. Коли одиниці розміщуються за збільшенням їх доходу Крива Лоренца показує сукупну частку доходу від різних верств населення. При розрахунку візьmemo дані за п'ятьма інтервалами, які представлені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.10 - Вихідні дані розподілу населення за об'ємом грошових доходів населення в Україні за грудень 2021 року, %

20% групи населення	Об'єм грошових доходів населення у % до суми
Перша (найменші доходи)	6,8
Друга	7,8
Третя	18,3
Четверта	29,9
П'ята (найбільші доходи)	37,2

Порахуємо кумулятивний дохід (формула 3.4) (дохід однієї та всіх попередніх до неї груп) та переведемо всю таблицю в долі, таблиця 3.9

$$K = 1 - 2 * 0,2 (\sum 0,068 + 0,146 + 0,329 + 0,628 + 1) + 0,2 = 0,3316 \quad (3.4)$$

Розраховані дані з розподілу населення за об'ємом грошових доходів населення для подальших розрахунків.

Відсоток населення, x_i	Частка доходу, y_i	Кумулятивна частка доходу, $y(\text{cum})_i$
0,2	0,068	0,068
0,2	0,078	0,146
0,2	0,183	0,329
0,2	0,299	0,628

0,2	0,372	1
-----	-------	---

Офіційна статистика свідчить про доволі помірний, відповідний європейським стандартам ступінь нерівності, а в дійсності українські дослідники, експерти і населення переконані в тому, що населення дуже розшароване. Індекс Джині представляється графічно через криву Лоренца, яка показує розподіл доходів, представимо даний розв'язок саме на графіку, який є більш наочним (рис. 3.6).

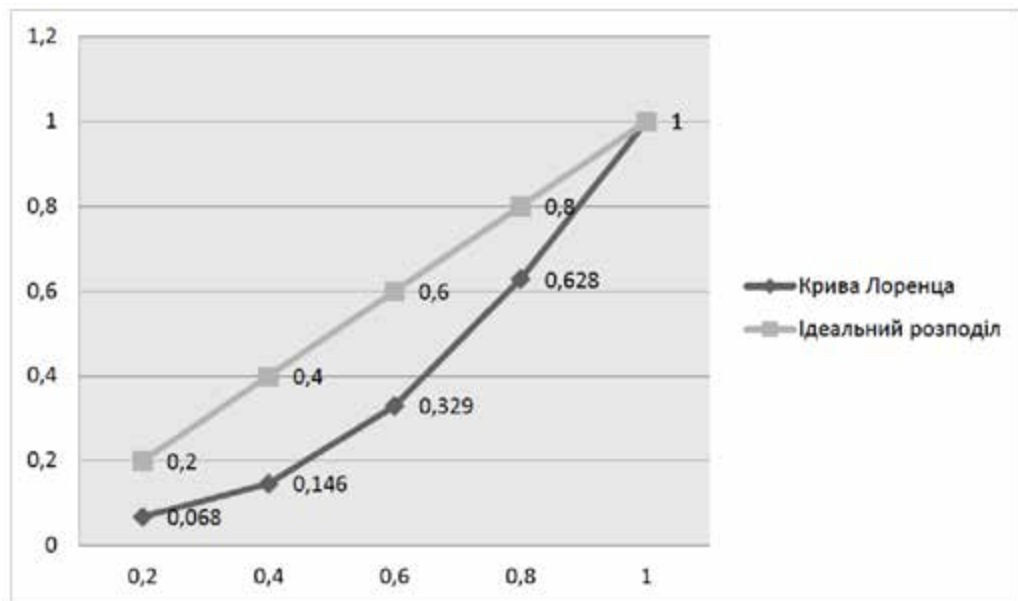

Рисунок 3.7 -. Графічне зображення індексу Джині за розрахованими даними

У зв'язку з тим, що даний показник може коливатись від 0 до 1, то чим ближче до 0, тим доходи населення розподілені більш рівномірно. Звичайно для України даний показник є доволі позитивним, але для населення він не відіграє важливої ролі, оскільки бідні залишаються бідними, а багатіші тільки багатішають.

Слід відзначити, що рівень нерівності доходів є ключовим фактором для економічного зростання або зниження, як це було підкреслено у численних дослідженнях. Вчені переконані, що нерівність має негативну залежність від економічного росту, і збільшення доходів найзаможніших шарів суспільства на 0,07% призводить до зниження середніх темпів економічного зростання на 0,5%.

Розрахований коефіцієнт Джині для України в 2021 році становить 25,36%, що свідчить про помірний рівень нерівності, оскільки міжнародні стандарти вважають прийнятним коефіцієнт Джині на рівні 40% для країн, які розвиваються. Аналіз доходів і витрат населення надає інформацію про низький рівень життя, оскільки основними джерелами доходів населення є оплата праці, а також пенсії, стипендії, соціальні допомоги. Зокрема, ситуація погіршується внаслідок повномасштабного вторгнення.

Проте, з урахуванням великої кількості бідного населення в країні, необхідно поліпшити методологічний підхід до збору та формування статистичної інформації. Потрібні сучасні та виважені підходи до розробки програм, формулярів і інструментів для проведення статистичних досліджень в усіх напрямках, які б краще відображали стан і процеси в країні.

Наразі основними причинами негативних змін у сфері добробуту та доходів українського народу є погіршення політичної ситуації в країні, поширення пандемії, спричиненої гострою респіраторною хворобою COVID-19, розвиток інфляційних процесів реагування держави на соціальну сферу, особливо медичну. Слабка підтримка розвитку галузі охорони здоров'я, низький рівень соціального захисту інвалідів, недосконала система імпортозаміщення, інвестиційна привабливість економіки України низька. У поєднанні з аналізом нерівності розподілу доходів Україна має такі негативні явища, як низький рівень доходів жителів, негативні структурні коефіцієнти, значні регіональні відмінності в доходах і заробітній платі жителів, низькі рівні доходів. Рівень заробітної плати в багатьох галузях і регіонах країни є заборгованим. її оплата.

На жаль, офіційна статистика доходів населення України не повністю відображає справжню ситуацію. Однак сьогодні ситуація з доходами для більшості людей жахлива. Ще одним важливим недоліком української економіки слід вважати високий рівень тіньової економіки, який призводить до збільшення нерівності доходів громадян. Висока частка незареєстрованих доходів впливає

на витрати на інфраструктуру, соціальне забезпечення та інші державні та соціальні послуги.

З аналізу мікроданих можна побачити, що 24% домогосподарств мають загальні витрати, які перевищують загальний дохід, що може бути пов'язано з нереєстрацією доходів від ухилення від оподаткування [5]. Низькі доходи змушують людей приховувати свої доходи та працювати нелегально, штовхаючи людей у тіньову економіку. Глобальна несправедливість і нерівність доходів також кидають тінь. Економічні фактори включають економічні умови країни. Під час криз неформальна економіка має природну тенденцію до зростання. Це в свою чергу внесло корективи в статистику та ставлення до неї в країні. У післявоєнний період необхідно удосконалити демократичний устрій, посилити боротьбу з корупцією, ліквідувати ганебне явище виконання політиками та бюрократами функцій державного управління у власних корисливих інтересах. Ще один спосіб зменшити проблеми, які впливають на економіку, — це сприяти патріотизму, який підтримує країну, сплачуючи податки в обмін на суспільні блага.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Щоб оцінити рівень життя в регіонах країни та визначити причини його зміни, необхідно використовувати систему окремих показників. Ця система ґрунтується на взаємозв'язку між різними елементами рівня життя населення, який має логічну послідовність причин та наслідків.

Якісна оцінка рівня життя людей в різних регіонах країни визначає, чи досягнуто високого чи низького рівня життя. Для цього використовуються складні економіко-математичні моделі, які побудовані на основі аналізу кластерів і дискримінантних факторів.

У контексті формування державної соціальної політики дуже важливо вірно оцінювати потреби населення та можливості суспільства їх задовольнити.

Тому дуже важливо впроваджувати статистичний аналіз і управління, розробляти цільові програми та систему показників рівня життя населення і соціальних нормативів. Це не лише дозволить встановити моніторинг рівня життя населення, але й активно вплине на його покращення як у кількісному, так і в якісному аспекті.

Без належної системи показників неможливо визначити якісний стан життя різних соціальних груп населення і робити їх ранжування. Ефективна державна політика, спрямована на поліпшення життя населення, може бути реалізована лише за умови всебічного розгляду впливу різних соціально-економічних факторів і використання повної та представницької системи показників для оцінки рівня життя.

ВИСНОВКИ

Сьогодні рівень життя – це вже не цілісна статистична форма похідних доходів і характеристик якості життя, а системоутворена категорія, яка є показником соціальної ефективності функціонування економічної моделі країни та показником соціальної ефективності країни. Каталізатор подальшого суспільного прогресу. Підтримання життєвого рівня переважної більшості населення в межах певного рівня є необхідною умовою забезпечення стабільності та безпеки суспільства країни.

У всіх відповідних категоріях рівень життя має чітку економічну основу, особливо важливо знайти рівень життя в періоди соціально-економічної нестабільності, швидкої зміни напрямків розвитку або необхідності пошуку нових моделей розвитку. Здатність відстежувати фактори в кількісному вираженні дозволяє оцінювати та приймати майбутні політичні рішення. На відміну від якості життя, рівень життя є суто економічною категорією, яку можна виміряти кількісно, навіть якщо використовувати суб'єктивні показники.

Отже, сьогоденний рівень життя можна вважати соціально-економічною категорією, яка впливає з уявлення суспільства про нормальний рівень життя. У суспільстві формується бачення прийняттого рівня життя та його мінімуму, що дозволяє людині підтримувати гідне життя в даній країні протягом певного часу. Модель рівня життя має ґрунтуватися на тому рівні життя, який люди активно сприймають. Тому за такого підходу категорії рівня життя можуть набувати істотного змісту лише через призму суб'єктивних оцінок, тоді як моделі рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності базуються на об'єктивних оцінках, обмежених суб'єктивними складовими.

Рівень життя в моделі життєвого рівня розглядається через визначення обсягу потреб (і його кількісних і якісних характеристик) для об'єктивного розвитку даного суспільства в цей період, а не просто як загальне твердження.

Погляд суспільства на потреби людини базується на досягнутому рівні життя країни, а також є носієм і каталізатором подальшого розвитку. Недооцінка стандартів повсякденного життя гальмуватиме розвиток якості людини та матиме негативний вплив на розвиток споживчого ринку, тим самим негативно впливаючи на розвиток усієї економіки.

У періоди економічного зростання або стабільності країни мають можливість встановити соціальне забезпечення, яке відповідає мінімальним соціальним стандартам соціального розвитку. Однак, коли вибухнула економічна криза, відбулося серйозне відставання у захисті фактичних стандартів, і його рівень не міг гарантувати навіть мінімального рівня споживання. Для усунення ключових проблем у системі державної безпеки та соціальних зобов'язань необхідно змінити ідеологію соціальних стандартів – прожиткового мінімуму. Треба трансформувати у два соціальні стандарти з різними функціями – мінімальні стандарти та соціальні стандарти (Близько до середнього фактичного показника споживання на сучасному етапі розвитку цього суспільства)

Сьогодні в Україні надзвичайно актуально розробити такий рівень життя, який може базуватися на системі бюджету споживання населення та включати показники, що визначаються на основі знання поточного рівня адекватності споживання та забезпеченості майном, житлом, сформованим у суспільстві, насамперед у її середній рівень, системи зв'язку, транспорту, освіти та охорони здоров'я, параметри особистої безпеки тощо. Очевидно, що рівень попиту на ці посади має не лише враховувати громадську думку (як ідеальний стан), а й базуватися на частотному підході – виходячи з реальних можливостей середнього класу суспільства. Встановлення таких стандартів не означає, що держава повинна гарантувати та брати на себе соціальну відповідальність за кожного, оскільки відповідальність держави цілком лежить у сфері мінімальних стандартів.

Модель рівня життя – це фіктивний об'єкт, який використовується для дослідження процесів і явищ в умовах соціально-економічної нестабільності, При цьому зберігається та накопичується інформація про основні ознаки та властивості цього дослідження. Модель представлена у вигляді схеми, що описує алгоритм основних взаємодій і впливів, визначає чинники, які діють прямо і опосередковано, характеристики традиційних досліджень рівня життя і фактори, що виникають при дослідженнях рівня життя. Нестабільне соціально-економічне середовище. Існують певні об'єктивні та суб'єктивні обмеження моделі рівня життя, одним з яких є невідповідність уявлень більшості людей про необхідні потреби та їх реальне задоволення, а також фінансові можливості країни та її населення.

За період незалежності Україна пройшла кілька етапів соціально-економічного розвитку, на яких поширеними були періоди кризи та спаду, після 2008 року настав період перманентної кризи економіки та рівня життя, яка, так би мовити, пізніше переросла в системну кризу. З початку 1990-х років соціально-економічний розвиток можна поділити на три етапи, які відіграють вирішальну роль у підвищенні рівня життя людей:

До 2000-го року – глибока економічна криза з важкими соціальними наслідками (пікові значення – у 1994-1995 роках);

З 2000-го до 2008 року – період економічного зростання та підвищення рівня життя населення;

З 2008-го - дотепер – перманентна криза в економіці та рівні життя, яку можна охарактеризувати як системну.

У свою чергу, фазу перманентної кризи рівня життя можна умовно поділити на п'ять хвиль:

1. Фінансово-економічна криза 2008-2009 років призвела до зниження рівня життя населення;
2. У контексті стабілізації макроекономічних показників на рівні 2009 року з 2010 по 2013 роки рівень життя стагнував;

3. У цей період стрімко падав рівень життя і розширювалися масштаби бідності з 2014-2015 рр.;

4. Перспективи підвищення рівня життя та скорочення бідності в 2016-2019 роках, близькі до найкращих значень у докризовий період (2007-2008 роки);

5. Після 2019 року – початок нової хвилі криз.

Є певні зміни рівня життя, які не мають нічого спільного із системною кризою, принаймні через прямі канали впливу. До позитивних перетворень належать: загальне покращення доступу до інформації та засобів комунікації, а також покращення кількісних та якісних характеристик забезпеченості населення товарами тривалого користування.

Період соціально-економічної нестабільності в Україні характеризується посиленням функції самозабезпечення домогосподарства як стратегії виживання в умовах кризи. Навіть сьогодні самозабезпечення залишається невід'ємною частиною підтримки належного рівня споживання, його значення зменшилось, але не відійшло на другий план підтримки рівня життя більшості українських домогосподарств. Більше того, усі верстви суспільства зберігають ключові шляхи самозабезпечення, незалежно від рівня доходу домогосподарства. Виняток становлять лише ультрабагаті, рівень життя яких якісно інший.

Сьогодні можна говорити про те, що фундаментальне підвищення рівня доходів жителів є необхідною, але недостатньою передумовою для трансформації моделей споживання. Безперечно, зростання доходів є ключовим фактором зміни структури споживання, але якщо психологія споживача не зміниться, трансформація моделей споживання буде сумнівною. На цьому етапі можна говорити про системні зміни в усіх сферах суспільного життя, які можуть змінити психологію, а згодом і поведінку споживання, щоб домогосподарства були не лише споживачами, а й інвесторами в майбутнє через соціальні та економічні інвестиції.

Одним із результатів агресивного розвитку нових стратегій поведінки під час кризи є поширення незареєстрованої зайнятості та незареєстрованих доходів.

Є проблема незареєстрованих доходів. Незалежність України має глибоке соціальне коріння та червоні лінії протягом багатьох років, а їхні причинно-наслідкові зв'язки тісно пов'язані та взаємообумовлені. Начебто позитивний вплив податкової заборгованості на рівень життя окремих сімей насправді компенсується багатьма негативними наслідками для країни в цілому, виступаючи гальмом розвитку всього суспільства. Тому масштаби цього явища слід розглядати не як результат індивідуальних життєвих стратегій в умовах моделі дешевої праці, а як негативний фактор для економічного та соціального розвитку. Соціальний розвиток країни стримував підвищення рівня життя.

На рівні домогосподарств освітні чинники можна визначити як основні чинники, що знижують ризик бідності та підвищують доходи працівників та їхніх сімей. Сьогодні освіта відіграє більшу захисну та стимулюючу роль у народній підтримці, ніж заходи державної соціальної політики. Тому інвестиції людей в освіту своїх дітей можна вважати найперспективнішою і вигідною інвестицією в їхнє майбутнє. Можливо, це пояснює, чому люди все більше зацікавлені в покращенні освіти своїх дітей, навіть якщо фінансові можливості їхніх батьків обмежені.

В умовах перманентної економічної кризи житлові питання починають відходити на другий план, оскільки інші життєві потреби стають актуальними та вимагають пріоритету. Проте люди щоразу намагаються покращити свої житлові умови, іноді відмовляючись задовольняти поточні потреби споживання. В Україні перенаселеність житлових будинків посилюється проблемами якості – від ознак застарілості та невідремontованого житла до відсутності елементарних зручностей. Сьогодні для вирішення вкрай гострої житлової проблеми найперспективнішим видається започаткування процесу створення «банку» орендного житла на муніципальних чи обласних громадах. Ці процеси не є одночасними і можуть тривати кілька років, але вони дають чітке бачення та можливість для майбутнього вирішення житлових питань на справедливій основі.

Десятиліттями в Україні зберігалася соціальна структура, за якої значні частини населення мають мало відмінностей у матеріальних характеристиках. При загалом низькому рівні життя ця група приречена бути на межі бідності, тоді як невелика група (до 5%) має не лише вищі споживчі характеристики за кількістю та якістю. У цьому випадку важко провести чітку межу між бідністю та середнім доходом, оскільки вона є вкрай розмитою та нестабільною, оскільки соціальні умови постійно змінюються через скупченість малозабезпечених районів.

Проте за два десятиліття досліджень рівень бідності в Україні практично не змінився, одні й ті ж групи складають загальну бідність і визначають центри підвищеного ризику бідності. Проте на тлі стабільної демографічної структури почали виникати нові прояви та форми бідності. Пошуковий аналіз наявних інформаційних джерел та експертних висновків дає підстави для виявлення чотирьох нових проявів бідності, які трансформувалися в нові форми: бідність через хворобу чи медичну бідність, бідність через неоптимальні житлові умови, бідність через борги, бідність через борги, бідність через неблагополуччя. військові дії на Донбасі призвели до втрати майна та джерел існування, що призвело до раптової бідності.

Виявлені в Україні нові форми бідності принципово відрізняються від поширених раніше форм бідності. Оцінка на основі наявних інформаційних джерел та експертних припущень демонструє масштаби нових проявів бідності та її високу вразливість, підтверджує необхідність удосконалення дослідницького інформаційного середовища, зміни теоретико-методологічних підходів, перегляду формування національної політики протидії бідності та соціальної політики. традиційний напрям відчуження.

Глобальні тенденції свідчать про те, що середній клас у новому тисячолітті зазнає негативної трансформації, втрачаючи свій вплив через зменшення чисельності та скорочення фінансових ресурсів. В Україні за останні два десятиліття відбулося багато соціально-економічних змін і соціальних

трансформацій, але соціальна структура майже не змінилася з точки зору формування сильних проміжних груп, а негативні сигнали під час погіршення підсилюють явище кризи в країні. економіка. Поляризоване українське суспільство стає все більш однорідним, але жменька надбагатих все більше відділяється від решти споживчими стандартами. Тривалі економічні умови не сприяли формуванню середнього класу в Україні. Зокрема, ціни на товари та послуги, які є атрибутом середнього класу, загалом зростають швидше, ніж доходи. Однак сьогодні існує невелика група людей (5-7%), споживчі переваги та спосіб життя яких мають ознаки приналежності до типового середнього класу та характеризуються ним.

Найближче майбутнє не сприяє формуванню українського середнього класу. Навпаки, кризове явище в економіці у 2023 році матиме довгострокові наслідки, тому чисельність населення із середнім рівнем доходу навряд чи швидко повернеться до меж минулого року, найближчим часом можна лише сподіватися, що його «розмивання» може припинитися. Крім того, глобальні тенденції також матимуть гальмівний вплив на розвиток українського середнього класу.

Система соціального захисту України вже багато років перебуває у стані перманентного реформування. З одного боку, люди прагнуть змінити свої особисті плани відповідно до кращих світових зразків, а з іншого боку, очевидно, важко відмовитися від звичних принципів надання соціальної підтримки.

Проведений аналіз свідчить про скорочення кола бенефіціарів соціальних програм та зменшення фінансування соціальних виплат, що є позитивною ознакою, яка характеризує соціально-економічну ситуацію в країні. Проте є проблеми з програмами соціальної підтримки, які не дають збільшувати цільове фінансування. З іншого боку, рівень охоплення бідних залишається надзвичайно низьким, що є найсерйознішою проблемою та найбільшою проблемою, яка стоїть перед поточною політикою подолання бідності для вразливих груп.

Сьогодні в системі соціальної допомоги паралельно існують схеми за підтвердженням доходів і схеми за приналежністю до певної категорії. Дублювання функцій соціального захисту призводить до неефективності витрачання державних коштів. Загалом державна система соціальної допомоги є досить дорогою, але через поширеність незареєстрованих доходів велика частка коштів надходить до небідних верств населення, навіть за цільовими програмами, які передбачають чеки. Таким чином, більшість схем, у тому числі тих, що базуються на принципах перевірки доходів, мало сприяють зменшенню рівня бідності в країні.

Серйозна епідемія безробіття серед одержувачів соціальної допомоги працездатного віку стала основною перешкодою для підвищення ефективності адресних соціальних виплат. Водночас збільшення державних видатків на соціальні програми не дало бажаного соціального ефекту. Перспективним напрямком активізації цільових команд може стати залучення до розвитку спільнот, особливо в умовах децентралізації. Проте сьогодні місцева влада має вкрай обмежений вплив на ситуацію із зайнятістю населення в регіоні, оскільки в більшості місцевих бюджетів не передбачено коштів на організацію громадських робіт та стимулювання створення нових робочих місць.

Хоча стратегія подолання бідності, прийнята до 2022 року, має позитивний прогрес, вона ще не досягла цілей для окремих посад, але ситуація з бідністю, система подолання бідності та бідне населення загалом покращилися. Показники ринку праці.

Продумані варіанти моделювання для вибору найкращих рішень у соціальній політиці та суміжних з нею сферах показують, що реформування деяких сфер давно назріло, а вимоги щодо запропонованих змін залишаються актуальними. Це передбачає узагальнення нормативів оплати праці та податку на нерухомість, а також зміни правил і розмірів виплат за окремими соціальними схемами.

За результатами мікромоделі очікується, що до кінця 2022 року рівень життя в країні знизиться, а масштаби бідності розширяться. Економічні тенденції 2023 року свідчать про те, що в наступному році цю тенденцію не змінити. Насправді офіційні макропрогнози не обіцяють економічного зростання у 2024 році, тому абсолютний рівень бідності дещо зросте за цим сценарієм. Але навіть за умов економічного зростання у 2023 році реальні доходи населення не зростуть, оскільки будуть ознаки глибокої економічної рецесії. З оптимістичного погляду ми очікуємо загального покращення рівня життя з 2025 року. Проте багато що залежатиме від глобальних процесів, зокрема від здатності скористатися новими можливостями під час відновлення світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз виконання державного та місцевих бюджетів. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15748>
2. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
3. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. URL: [https://www.dcz.gov.ua/analitics/01_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023%20\(1\)](https://www.dcz.gov.ua/analitics/01_sytuaciya_na_rp_ta_diyalnist_dsz_2023%20(1))
4. Якість життя населення України та перші наслідки війни (2022). URL: <https://vakarta.com/uk/>
5. Варваренко Г., Сінельник В. До питання визначення поняття «фінансова стабільність». Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2009. № 1. С. 52–61.
6. Видатки держбюджету України (2014-2022). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/>
7. Видатки зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/>
8. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2021 році. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/07/zb_vrd_21.pdf
9. Дистанційні та онлайн-сервіси в освіті. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/distancijni-ta-onlajn-servisi-v-osviti>
10. Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. І. Цимбал. Е.М. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 2(48). С. 46.
11. Загальна середня освіта в Україні у 2021 році. державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/osv/osv_rik/zso21_ue.xlsx

12. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років.
Платформа Ліга: Закон (2014). URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/NT1078> – Крикуненко І.
13. 2. Арутюнов В.Х. Методологія соціально-економічного пізнання: Навч. посібник / В.Х. Арутюнов, В.М. Мішин, В.М. Свінціцький. – К.: КНЕУ, 2005. – 352 с.
14. Архангельський Ю. Бідність, податки та економічне зростання / Ю. Архангельський, О. Радзівський, А. Алексеев // Економіка України. – 2006. – № 5. – С. 63-70.
15. Бідність в Україні та пропозиції профспілок щодо її подолання: аналіт. записка. – К.: ФПУ, 2011 URL:
http://www.fnppk.org.ua/index_web_files/Analitika_2011.htm].
16. Валовий регіональний продукт за 2018-2023 роки. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2023. – 162 с.
17. Власюк О. С, Пирожков С. І. Індекс людського розвитку: досвід України. - К.: ПРООН, 2011
18. Гарантія на соціальний захист: (нормативні документи) // Людина і праця №2. - 2011.
19. Герасимчук З.В. Регіональна стратегія сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / З.В. Герасимчук. – Луцьк: Надстир'я, 2001. – 526 с.
20. Гнатів Б.В. Математичне моделювання економічних процесів методами нерівноважної статистичної механіки / Б.В. Гнатів, Р.М. Токарчук, П.П. Костробій, М.В. Токарчук // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – №696. –2011. – С. 93-100.
21. Гнибіденко І.Ф. Вплив соціально-економічної політики на соціальну безпеку та рівень життя населення України / І.Ф. Гнибіденко // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 2. – С. 124-126.

22. Головаха Є. Соціальні зміни в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» / Є. Головаха, А. Горбачик. – К.: ІС НАНУ, 2008. – 132 с.
23. Головка Л.С. Соціальні послуги - основа формування людських ресурсів // Економіка і підприємництво: стан та перспективи (збірник наукових праць) - 2009.
24. Горянська С.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення // Фінанси України №6. - 2011
25. Дзюба І.В. Категорія рівня життя населення: сучасний підхід // Статистика України, 2012, №1. - с. 68-75
26. Дмитришин Л.І. Аналіз підходів до моделювання процесу та оцінки рівня життя населення. Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій, 2008. – № 1 (11). – С. 44-55.
27. Дмитришин Л.І. Аналіз підходів і методів визначення показників життєвого рівня населення. Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 213. Том 4. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 1066-1072.
28. Дмитришин Л.І. Теорія і практика оцінки рівня і якості життя населення:зарубіжний досвід.Збірник наукових праць. – 2016.
29. Дмитришин Л.І. Диференціація доходів населення як показник рівня життя населення. «Розвиток економічної системи в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 11-12 листопада 2016 р.). — Херсон: Видавничий дім "Гельветика", 2016.- с .160 - 162
30. Дмитришин Л.І. Аналіз застосування агент-орієнтованого підходу до побудови моделей розподілу багатства. Формування ринкової економіки в Україні. – Львів, 2012. – № 27. – С. 102-106.

31. Зварич І.Т. Економічне зростання регіону: моделі та методи аналізу і прогнозування: [Монографія]. Івано-Франківськ.: Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій, 2006. – 184 с.
32. Кизим М. О., Узунов Ф. В. Інтегральна оцінка рівня та якості життя населення регіонів України. Проблеми науки.– 2004.– № 4.– С. 35 – 41.
33. Кизим М.О. Рівень та якість життя населення України. [Монографія]. – Харків: ІНЖЕК, 2003. – 226 с.
34. Мазурок П. Державна політика щодо регулювання рівня життя населення та зниження бідності. Україна: аспекти праці. - 2012, №5. - с. 32-48
35. Новіков В.М. Формування і прогнозування доходів населення / В.М. Новіков. Україна: аспекти праці. – 2002. – № 3. – С. 25-29.
36. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки URL: <http://www.rada.gov.ua>.
37. Сергєєва Л.Н. Моделювання впливу ставки податку на доходи домогосподарств та активність фондового ринку. Культура народів Причорномор'я. – 2013. – №247. – С. 87-92.
38. Інформаційно-статистичний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2022/>
39. Braithwaite J., Grootaert C., Milanovik B. Determinants of Poverty and Targeting of Social Assistance in Eastern Europe and the Former Soviet Union. Washington, D.C.: World Bank, 1998.
40. Brandi C., Büge M. A cartography of the new middle classes in developing and emerging countries. Discussion Paper. 2014. № 35. German Development Institute. URL: https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_35.2014.pdf (accessed: 10.09.2020).
41. Brown M.M. Balancing Economic and Social Goals: Moscow Times. 2004. URL: <http://oldtmt.vedomosti.ru/news/article/tmt/232277.html> (accessed: 10.09.2020).

42. Buckley R. M., Gurenko E. N. Housing and Income Distribution in Russia/ World Bank Research Observer, 1997. 363
43. Checchi D., Ichino A, Rustichini A. More Equal and Less Mobile? Education Financing and Intergeneration Mobility in the Italy and in the U.S.: Journal of Public Economics. 1999. №74. С. 351–393.
44. Cherenko L. Approaches to measuring poverty at the national and subnational levels. UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. Working paper 30.10 April 2015. URL: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.15/2015/WP_30_EN_Ukraine_01.pdf (accessed: 27.04.2019)
45. Cherenko L. The Regional Dimensions of Poverty in Ukraine Problems of Economic Transition. 2008. №51(7). P.64-76.
46. Combating Poverty and Exclusion through Work. Organisation for Economic Co-Operation and Development, Policy Brief, MARCH 2005. URL: www.oecd.org/publications/policybriefs
47. Колот А.М., Герасименко О.О. Новітні глобальні тенденції у сфері зайнятості і доходів та їх вплив на соціальну нерівність. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2018. № 1. С. 8–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2018_1_3
48. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011-2022 році : статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
49. Індекс Джині за оцінкою Світового банку. URL: http://data.un.org/Data.aspx?d=WDI&f=Indicator_Code%3ASL.POV.GINI